

■ **Andres Urdaneta:** Filipinetatik Amerikara izarren bidetik

■ **Filipe Oihanburu:**
“Ez dugu aski pentsalari”

■ **Mahai-ingurua:**
Bertsolaritza eta generoa

ARGIA

2008ko maiatzaren 11 | LXXI. urtea | 2.136 zenbakia | 3,70 euro

Juan Mari Olano

“EAJko oinarriak baleki Imazek
jokatutako rola, deportatuta legoke”

hh
hik hasi

HIK HASI udako topaketak 2008

Donostian, uztailak 1, 2 eta 3

MATRIKULatzeko azken eguna: MAIATZAren 30a

UPV EHU
Hezkuntza Teoria eta Historia Gela

Imanol Urbietaren ekarpen pedagogikoa, Nire hezitzaile-profila, Waldorf pedagogia, Hezkidetza gida, 0-6 urteko haur eskolak: Hazitegi proiektua, Txokoa, negoziaketa eta bitartekaritza, Gurasoekiko seme-alaben bortizkeria, Suizidioa, Balioen heziketarako ardatzak, Ahotsaren erabilpen egokia, Ahozkotasuna: eskolan lantzeko metodoa, Irakurzaletasuna, 0-5 urteko haurrentzat kantu eta jolasak, Ikas-estiloak eta ikas-estrategiak, Nola egokitu estilo kognitiboak eta irakaskuntza estiloak?, Euskal kultura, Euskal zibilizazioa, Psikomotrizitatea 0-3 zikloan, Psikomotrizitate praktika 0-6 urte, Biodantza, Coaching, Antzerkia, Adimen emozionala, Elkarrizketarako bitartekoak, Marrazten ikasi, Lehen mailako prebentzioa, Wikiak eta Webquestak, Blogak irakaskuntzan, Irakaskuntza 2.0: web 2.0, Scratch software librea, Power Point, Photoshop, Irudi eta soinu digitala, Bideoa, Karaokea editatzen ikasi... eta arratsaldeetako saio libreak

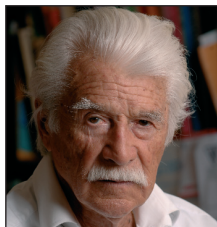
Informazioa: www.hikhasi.com edo 943 371 408

- 5 Deabruaren abokatua: Naroa Agirre.**
Sustrai Colina.

Pertsonaia

- 11 Filipe Oihanburu: "Dantzak eta kantuak bozkarioa dakarte mundura".** Miel A. Elustondo.

Iritziak

- 17 Asisko Urmeneta.** Gora Pro Nobis.
18 Juanjo Olasagarre. Ttakun (h)errenka. Pertsonaiak.
19 Xabier Oleaga Arondo. Ondoeza.
Edu Zelaia. Tontor eroriak.
20 Txoli Mateos. Peter Pan berriak.
Joxemari Ostolaza. Vatikanoren.
21 Angel Erro. Maiatzeko zirkak.
Heriotzari beldurra (Inperio estilora).
22 Bertso berriak. Amatasun sakralizatuari jarriak.
Ainhua Agirreazaldegi.

Erdiko kaiera

- 27 Binilozko diskoak. Desagertu gabearen itzulera.** Iure Altzibar.
29 Argitalpenak. Iker Barandiaran eta Pilar Iparragirre.
32 Ezpalak. Jon Torner.
33 Abarrak. Unai Brea.
34 Ihesi. Balmaseda, Erdi Aroko oihartzunak.
Unai Cuevas.
36 Makina bat kontu. Jabier Agirre, Joxerra Aizpurua eta Jakoba Errekondo.
38 Denboraren makina. Nagore Irazustabarrena.
39 Denbora-pasak. Ana Zambrano eta Kike Amonarriz.

Termometroa

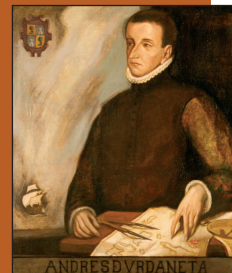
- 44 Irrika. Aldizkari gaztea zientzia astintzeko.** Onintza Irureta.
46 Bero-beroan. Juan Mari Arregi, Onintza Irureta eta Xabier Letona.
48 Net Hurbil. Txagostarrek etxera nahi dute baina han kaserna dago.
Pello Zubiria.

Irrika-ko lantaldea.

6 Andres Urdaneta | Urko Apaolaza

XVI. mendean, Amerikatik Asiara abiatzea abentura izan ohi zen *nao* espainiarrentzat; itsasoak eramango zituen, baina ez bueltan ekarri. Andres Urdanetak Acapulcora itzultzeko bidea asmatu zuen eta Asiako merkataritzaren ateak ireki zizkion Felipe II.aren inperioari. Aitzitik, orain arte ia ezezaguna izan da gure kosmografo handienaren historia.

16 Jose Iruretagoiena, Sasetaren txoferra

Xabier Lasa

23 Generoa & bertsolaritza

Estitxu Eizagirre

50 Azkena

Iñaki Antigüedad

40 Juan Mari Olano | Mikel Asurmendi

AAMko 27 kide auzipetzen ari dira egun hauetan Madrilgo Auzitegi Nazionalen. Fiskaltzak hamar urteko espetxe zigorra eskatu du akusatu bakoitzarentzat. AABko kide historiko Juan Mari Olanorekin jardun dugu auzi horretaz nahiz egungo egoera politikoz.

Jabetza: Komunikazio Biziagoa, S.A.L. Lehendakaria: Joxe Mari Irazusta. Zuzendaria: Xabier Letona. Zuzendariaren albokoa: Pello Zubiria. Erredakzio-burua: Estitxu Eizagirre. Erredakzioa: Urko Apaolaza, Lander Arbelaiz, Mikel Asurmendi, Gorka Bereziartua, Unai Brea, Mikel Garcia, Onintza Irureta. Dokumentazioa: Garbiñe Ubeda. Argazkilaria: Dani Blanco. Produktzioa: ANTZA, S.A.L. Sareko Argia: Eli Pombo, Jon Torner.

Kudeatzailea: Berdaitz Goia. Salmenta Burua: Bego Zuza. Harpidetzak: Urtzi Azpiroz, Olatz Korta. Idazkaritza Teknikoa: Ixabel Bereziartua. Sustapena: Esti Parada. Administrazioa: Marijo Aiertza, Mari Karmen Loarte, Aloña Soraluze. Bezeroen harrera: Nagore Lozano.

HELBIIDEAK: Gipuzkoa: Industrialdea, 15. 20160 Lasarte-Oria. Tel: 943 371545. Faxak: 943 373403 (erredakzioa), 943 361048 (komertziala). Lapurdi, Nafarroa Beherea eta Zuberoa: Xalbardin baita. 64122 Urruña. Tel: 559 476000. Faxa: 559 476001. Nafarroa: Gazteluko Plaza 44, 3 eskuina. 31001 Iruñea. Tel: 948 222285. Bizkaia: P.K. 140. 48.100 Mungia. POSTAELEKTRONIKOA. Erredakzioa: kazeta@argia.com. Komertziala: komertzial@argia.com. Harpidetzak: harpide@argia.com. Interneten: www.argia.com. Lege gordailua: NA 80-1963. ISSN: 0213-909X. Batzorde parekidea: 72562 E. Inprimategia: Antza S.A.L. Informatika: Adur Software Productions. S.Koop. Elk. Urtebeteko harpidetza. Hego Euskal Herria: 135 euro, Ipar Euskal Herria: 165 euro, Espainia: 135 euro. Beste atzerriak: 170 euro. Airez: 268 euro. Komunikazio Biziagoa S.A.L. Ametzagaila Taldeko partaidea da.

Azala: Antza. Azaleko irudia: Karlos Corbella.

EUSKO JAURLARITZA
GOBIERNO VASCO

KULTURA SAILA
Hizkuntza Politikarako Sailburuordetzak
diruz lagundua

GIPUZKOA
zurekin, aurrera >>

kutxa

GERTURATU EUSKAL KULTURAREN UNIBERTSORA

Hari@ buletin elektronikoak euskal kulturaren aktualitatea gerturatzen dizu egunero. Albisteak, iritziak, adierazpenak eta, orain, beste bi sail berri: **Blog Miran** eta **Hari@ri tiraka**. Egin harpidetza **dokum@argia.com** helbidean eta doan jasoko duzu posta elektronikoz.

• DEABRUAREN ABOKATUA •

“Pertika eskutan dudanean bordea naiz”

Naroa Agirre | Ingurumen zientzietan lizentziatua

Pertika eta koltxoneta kendu eta salto egiteko esan diogu.

SUSTRAI COLINA
Argazkia: Maddi Soroa

Korrika egitea lapur kontua bada, atletismo eskolak...

Atletismoa ez da korrika egitea bakarrik. Oso oinarri garrantzitsua da beste edozein kirol egiteko, eta baita bizitzarako ere.

Garraio publikoa gaizki dago baina ez duzu lanera korrika joaterik nahiko, ala?

Gizartean, lanean, lehiakortasun handia dago. Kirola eguneroko errealitatea da, aparteko marko batean sartua.

Apartekoa, kirola egiteko euskaldunon ekipamendua!

Aukera baldin baduzu profesionalak bezala janzteko eta horrek hobeto sentiarazten baldin bazaitu, aurrera. Hori bai, berdin nekatzen da norbera betiko galtza motz eta Eroskin oparitutako nikiarekin.

Presioak nekatzen du?

Pentsa, mundialetan eta Olinpiar Jokoetan baino urduriago jartzen naiz Gipuzkoako txapelketan!

Hori atzerrian *Goenkale* ikusten ez dutelako izango da!

*Goenkale*n hasi nintzenean baneramatzan urte batzuk lehiatzen, baina kalean denek “Naroa *Goenkale*koa” esaten zidaten. Telebistak aurpegi bat ematen dizu.

Elitekoa izateko dexenteko aurpegia ez ote den behar...

Onena izan nahia beharrezkoa da. Lehenengoa izan nahi duzula sinistuta ere normalean seigarren geratzen zara, orduan seigarren sailkatuko zarela pentsatuz gero...

Salda bero!

Fermin Cachok, Bartzelonan urrea irabazi zuenean, sei lasterketa ezberdin aurreikusi zituen eta seieta irabazten zuen.

Horrela esanda, erraza dirudi...

Argi dut nire burua lehen postuan ikusten dudanean dominetatik gertuago egongo naizela. Ezer lortu ahal izateko, zure burua hori lortzen ikusi behar duzu lehenbizi.

Zure burua entrenatzen ikusiko bazenu...

Neurez irekia naiz, baina pertika eskuan dudanean nahiko bordea naiz, neureaz baino ez naiz ardura-tzen. Egunon ere ez dut esaten!

Eskerrak entrenatzailea senarra duzun.

Nahiko entrenatzaile gogorra da, eta gustatzen ez zaizkidanak esaten dizkit pistan. Askotan min egiten didate, entrenatzaile gisa ikusi beharrean senar gisa ikusten dudalako.

O, zenbat sakrifizio...

Badakit entrenatu behar dudala, baina Olinpiar Jokotara joateko entrenatzen dut. Askoz gehiago da irabazten dudana, bidean uzten dudana baino.

Egia izango da aberatsak zaretela!

Kar, kar... Olinpiar Jokotara doan jende batek dirutza irabazten du baina beste batzuek ezingo lukete bizi ondoan beste lanik egin gabe. Nik beharrezkoa dut beste jardura bateragarri bat. Egun osoa atletismoan pentsatzen egongo banintz, ito egingo nintzateke. ■

Andres Urdaneta

39° ko ipar-latitudean, marra desiratua

Andres Urdanetaren (1508-1568) figura ez da behar bezala onartu. Filipinetatik Amerikara itzultzeko bidea trazatu zuenean, Ordiziako nabigatzaileak munduko ekonomia eta geopolitika aldarazi zuen aurkikuntzarekin, portugaldarren zoritxarrerako. Horrela, Manilako Galeoiaren bidez eta haizearen laguntzaz, Espainiako inperioa espezie eta diruz aberastu zen. Baina nor akordatzen da Kolon ezezagun honetaz?

URKO APAOLAZA

500 URTE DIRA kosmografo gipuzkoarra jaio zela. Ordizian, bere sorterrian, urtea bete ekitaldi antolatu dute, hainbat hitzaldi, erakusketa eta kongresurekin. Iaz eman zioten hasiera “Urdaneta urteari”, izan ere, oraingoz ez dakigu zehazki noiz jaio zen, 1507an edo 1508an –beste batzuek, errorez, 1498an jaio zela badiote ere—. Inaugurazioa Filipinetako presidentea, Gloria Macapagal en eskutik egin zen, ikusmin handiz gainera, estatu-kolpea jasan berritan baitzen herrialde asiarra.

Historiako pertsonaia askorekin gertatu bezala, urteurrenen ingurumarian soilik akordatzeko dira erakunde eta elkarteak euren seme-alabez. Ehun urtetik behin-edo. Duela mende pasatxo jaso zuten Ordizian Urdanetaren omenezko monumentu ikusgarria (ezkerrean), Isidoro Uribealgok egin. Baina eskulturak geografoaren dohainak erakutsi beharrean, ebanjelizatzailearen nabarmentzen ditu, Gipuzkoako Aldundiak horrela eskatu baitzion eskultoreari.

Aitzitik, Urdanetaren biografo Jose Ramon de Miguelek “gizon modernoa” izan zela dio, inolaz ere beste konkistatzaile edo misiolari klasikoak bezalakoak, baina tamalez, monumentuak irudikatutako azkeneko ikuspegi hori geratu da denen begi-ninietan; batzuek *santu beltza* deitzen diote oraindik, egin kontu. Horregatik, bosgarren mendeurrenaren antolaketa batzordeak ahalegin handia egin du Andres Urdanetaren alderdi zientifikoa aldarrikatzeko, Magallanes edo Kolon bezalako itsasgizonen mailara eramanez: “Urdaneta ezagunagoa da Filipinetan Euskal Herrian baino” esan zuen Ordiziako alkate ekitaldien aurkezpenean.

Gaztaro ezezaguna

Andres Urdanetaren gaztaroa Aro Modernoko jatorri nabarretan lurruntzen da. Ez dakigu zein etxetan jaio zen; ezezaguna zaigu non ikasi zuen; ezin jakin zein bizimodu egin zuen lehen urteetan. Gurasoak leinu jatorrekoak ziren. Aita, Juan

Ochoa Urdaneta, Villafrancako (Ordizia) alkate izana, eta ama, Grazia Zeraingoa, burdingintzari lotutako familia batekoa, Legazpi konkistatzailearen ahaidea. Horrelako askaziarekin, nekez imajina dezakegu gure kosmografoa bizitza oparoan hazia ez besterik. Ordiziako Oianguren baserrian sortu zela dio herri jakintzak, herri guneko Urdaneta etxean historiagileek. Antza, familiak itsasertzera egin zuen gero, negozioaren ezkilak entzunik.

Gaztelako Erresumaren loraldia da, Austriarren inperioak ez du mugarik, ezta mundu berriak muturrik, eta euskaldunak bete-betean dabilta itsas karrera horretan sartuta. Urdanetaren lehen berri zehatzarekin mutikoa gizontxo bihurturik zaigu, 1525ean. Hainbat iturrik diote lehenago Flandesen ibilia dela, tertzioan, baina ez da segurua. Urte horretan Jofré Loaysak agindutako espedizio batek Ekialdeko Indietara bidaiatzen du, bost urte lehenago Magallanesek aurkitutako hegoaldeko pasabidetik barrena. Espedizio horretan Elkano getariarra aurkituko dugu kapitain eta haren laguntzaile Urdaneta bera dabil.

Idatzitako memorietan hutsune kronologikoak antzematen dira, ez zuen sekretua aineratu nahi

Non ote daude Portugalen kendu zizkiten paperak?

Ordiziarraren lehen itsasaldi hori erabakigarritzat jotzen dute adituek. Bidaia arrisksua izan zen. Elkano eta Loaysa hil egin ziren eta itsasontzi bakarra salbatu zen ekaitz, gose eta izurriteetatik. Enbatari iraun ziotenak bederatzi urtez egon ziren Moluka uharteetan harrapatuta –gaur egun Indonesia–; ekialdera montzoien gatibu eta mendebaldera portugaldarren esklabo. Denbora horretan guztian Urdanetak interes bizia erakutsi zuen geografia eta hizkuntzak ikasteko. Alegia, informazio baliotsua bildu zuela inguruko lurralde eta leku estrategikoei buruz –Japonen ere izan omen zen–. Gerora, Carlos I.a Enperadoreari idatzitako memorian honela dio gazte letradunak: “...estaban en Maluco portugues y tenyan una fortaleza con mucha artilleria e nabios y fustas y grande

TALLERES

Mitxelena s.coop.

Torno bertikala: Ø 4.200 x 2.000 · Fresadora: 10.000 x 3.500
Barrenatze mekanizatua

Eziago poligonoa, 21 · Hernani · Gipuzkoa-

© 943 552 512 / 552 516 · Fax: 943 552 816 · info@talleresmitxelena.com

www.talleresmitxelena.com

armada de moros, sus amygos cada bez que lo abian menester”. Borroka latzak izan zituzten portugaldarrekin, eta horietako batean Urdanetak, gorputzak su harturik, itsasora bota behar izan zuen bere burua. Zauriak betiko izan zituen azalean.

Funtsean, bi inperioen arteko lehia zegoen jokoan, nork Asiako merkataritza eskuratuko, Tordesillaseko tratatua eta Aita Santuaren dohaintza buldak tarteko. 1532an Gaztelak uharte haiek saldu zizkion Portugalari eta Urdanetak etxera itzultzea negoziatu zuen. 1535ean iritsi zen Lisboa, argal, zarpail eta Gracia izeneko alaba batekin, baina ez zuten gupidarik izan berarekin, urte horietan guztietan idatzitako informazioa kendu baitzioten: “*Al tiempo del desembarcar me tomaron las guardas del Rey de Portugal la rrelaçon y la carta que traya para Vuestra Magestad...*” azaltzen dio euskaldunak Carlos I.ari. Dokumentu horiek ez dira inoiz agertu, jakingo; al dugu inoiz nondik atera zuen 30 urte beranduago Filipinetatik Amerikara itzultzeko giltza?

Agustindarra bai, baina zeruan izarrak

Ordiziako kultur etxean Urdanetari buruz antolatu duten erakusketa batean itsasgizonek erabiltzen zituzten nabigazio tresnak ikus daitezke. Erraz irudika dezakegu gure nabigatzailea, koadrantea eskuan eta itsas-karta aurrean, ozeano zabalean marra desiratua tindatzen. Lisboatik Gaztelara hanka egitean, Indiako Kontseiluan azalpenak eman behar izan zituen, baina idatzitako memorietan (www.andresurdaneta.org webgunean irakurgai) hutsune kronologikoak antzeman daitezke, ez bide zuen bere sekretua aieratu nahi.

Urte batzuk beranduago, Pedro Alvarado konkistatzaile badajoztarrarekin Nueva España-ra joan zen espedizio berri bati ekiteko. Espedizio bat antolatzea ez zen ahuntzaren gauerdiko eztula. Dirua behar zen batez ere, esperientzia ere bai, eta administrazio inperialaren faborea, jakina; hori guztia ausardia pixka batekin. Azken finean, arrisku handiko enpresak ziren, etekin itzela izan zezaketen UTE modukoak. Esaterako, Elkanok munduari bira eman zionean, iltze-espeziez betetako ontziak 25.000 dukateko irabaziak ekarri zizkion koroari. Ez da harritzekoa anbizioa eta interesa piztea horrelako bidaiek: “Familia garrantzitsuetako kideak ados jartzen ziren merkatal konpainia boteretsuak sortzeko”, dio Jose Antonio Azpiazu historialariak.

Baina Alvarado Mexikon hil zen eta espedizio buru berriak, Villalobosek, lurrean utzi zuen Urdaneta, 1542an. Ez da esan beharrik bidaia porrot galanta izan zela; Villalobosek 30%ko ipar latitudea ukitu zuen, baina ez gehiago, ondoren montzoiaren bazka izan zen. Bitartean, Andres Urdanetak agustindarren mantua jantzi zuen Mexikon. Ez dakigu zerk eraman zuen erabaki hori hartzera, baina badakigu koloniako admi-

Mundua bitan banatua

1494an Carlos I.a enperadore espainiarrak eta Juan II.a Portugalekoak mundua bitan zatitu zuten Tordesillaseko hitzarmenaren bidez. Mendebaldeko hemisferioa gaztelarrentzat eta ekialdekoa portugaldarrentzat. Filipinak Portugalen menpe zeuden, baina Espainiako erregeek leku estrategiko horiek konkistatu zituzten Txinako kolonialen merkaturak bereganatzeko.

Txina
(Espezieak, zetak...)

Filipinak

Moluka uharteak

Lisboara

Ozeano Bareko karrera

Korronte desiratuaren bila (1565)

Urdanetak itzulera bidaia aurkitu zuen, ipar-ekialdera egin, 39°ko ipar latitudera iritsi eta Kuro-Shivo korrontean sarturik. Bidaia horretan hainbat maniobra arraro egin zituen gora eta behera; badirudi Toledoko latitudea aurkitu nahi zuela, orduko itsasgintzaren erreferentzia nagusia. Lehen bidaia hark "Manilako Galeoia" izeneko merkataritza ibilbideari paso eman zion, 2.000 tona pisatzen zituzten itsasontziek ekialdeko espezie eta oihalez bete zuten Europako merkatua eta Espainiako Koroa izugarri aberastu zen horri esker.

Sarriegiren margoa itzulera bidaiaz. Urdaneta agustindarrez jantzita ekaitzari aurre egiten

Haize eta itsasoaren menpe

Gaztelarrak behin ekialdeko Indietara iritsita "salduta" geratzen ziren: ekialderago portugaldarrak zeuden eta Amerikara itzultzeko modurik ez zuten itsas korronteen eta montzoien erruz. Urdaneta baino lehenago beste lau nabigatzaile saiatu ziren Amerikara itzultzen, guztiek porrot egin zuten.

Navidad

Acapulco

Eskarmentuaren bidaia (1525-1535)

A Coruñatik abiatu eta Magallanes itsasarte pasatuta Molukara iritsi zen Urdaneta. Bederatzi urtetan itzulera bidaia egiteko informazioa eskuratu zuen ordiziarrak. Badirudi Japonen ere izan zela eta zantzuak daude pentsatzeko han ikasi zuela Amerikara nola itzuli.

Loyasaren bidaia hasiera, Ugartek egina. Elkanok eta Urdanetak parte hartu zuten espedizio horretan.

A Coruñatik

Magallanes

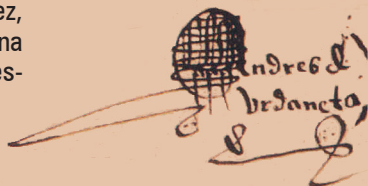

Gaztelaraz idatzi eta euskaraz pentsatzen zuen poliglota

Orain arte ezagutzen diren Urdanetaren testuak gaztelaraz daude idatziak, ez da ezagutzen euskarazkorik. Hala ere, pentsatzekoa da Goierriin jaioa izanik euskara zuela ama-hizkuntza bakarra.

Mikel Aramendi kazetariak Ordizian emandako hitzaldian azaldu zuenez, Urdanetak gaztelaraz idatzi bai, baina euskaraz pentsatzen zuen. Bere testuetan euskaratik moldatutako gaztelarako esaldiak suma daitzke: *para dar presa* = presa

sartu, *puercos monteses* = basurde... Zenbait hitz asmatu egiten ditu (*atraccionados, comblir...*) eta askotan, lehengo euskaldun zaharren moduan, generoa eta zenbakia ez ditu bereizten (*vnas peçes mayor que*

sardinas). Bestalde, Urdanetak bere idazkeran Erdi Aroko gaztelarako hainbat esamolde desagertu erabiltzen ditu, euskaraz iraun dutenak. Askotan, testuen transkribatzaileek ez zuten idazkera xeblebre hori ulertzen eta biografoek idatziak ulertzeko problemak izan zituzten Aramendiren hitzetan.

Dena den, Urdaneta poliglota izan zen, malasyera eta Malukoko hizkuntzaren bat ikasi baitzuen bere lehen bidaian eta horrek asko lagundu zion.

nistrazio lanetan urte mordoa egin arren izarrei begira jarraitu zuela.

GPSrik gabe, enarak bezala

Sasoi horretan hainbat aldiz saiatu ziren espainiarrek Filipinetatik Amerika itzultzen; beste hainbeste frakaso. Behin ozeanoa gurutzatuta “itzultzea” ezinezkoa zela zirudien, ez omen zen posible montzoien indarra gainditzea. Baina erreinaldia estreinaturik Felipe II.aren belarrietara Urdanetaren izena iritsi zen, nabigatzaile bikain eta estimatua zen ordurako ordiziaria. Horrela, 1558an bidaia berri bat preparatzeko agindu zion erregeak, ondoren itzulera egiteko: “*Según mucha noticia que vos diz que teneis de las cosas de aquella tierra y entender como entendeis las cosas de la navegacion y ser un buen cosmografo, sería de grande efecto que vos fuésedes en los dichos navios...*”.

Urdanetak bazekien Filipinak –Felipe II.aren irlak– portugaldarren eremuan zeudela, Tordesillaseko tratatuaren mugak ondo ezagutzen zituen-eta. Hala ere, espedizioa koordinatzeari heldu zion hainbat erabaki adoretzu hartuz. Bat: barkuak Pazifikoko Navidad portuan (Mexiko) eraikiko ziren, Magallanesko pasoa ebitatzearren. Bi: joaneko bidaia udaberrian egingo zen eta itzulera udaran, montzoien astindua ez jasateko. Marinelak, jakiak, ibilbideen trazatuak... Bost urteko plangintzaren ondoren espedizioa 1564ko azaroaren 21ean ateratzen zen.

Ebidentea da lurralde baten konkistara abiatu zirela, zilegitasunik gabeko konkista: hainbat itsasontzi, ehunka soldadu, hornidurak... Miguel Lopez Legazpik zuen ardura militarra eta hark agindu zuen Filipinetako irlak arakatu eta gero Cebú izeneko lekuan behin betiko asentatzea. Urdanetak ez zuen denborarik galdu, *San Pedro* ontzia karenatu ondoren Amerikara itzultzeko bideari ekin zion. Bidaia horren burua Felipe Salcedo zen –Legazpiren biloba–, pilotuak Esteban Rodriguez eta Rodrigo Espinosa, baina benetako gida Urdaneta bera dugu.

Cebútik Luzonera eta hortik irla ñimiño batzuk itsaso zabalean, besterik ez. Ipar ekialdeko ibilbide ustez kamikazea hartu zuten eta Kuro-Shivo korrontearekin topatzean problemarik gabe iritsi ziren putzuaren bestaldera, Acapulcora. Guztira lau hilabete, zazpi egun eta 2.000 legoa, eskorbuto kasurik bat ere ez, uste-kabeak zero. Urdanetaren itsas jakintza magistrala izan zen.

Iritzi aldaketa eta Inperioaren interesak

Tripulazioaren koarentena logiko baten ostean –inork mingaina dantzan jar ez zezan portugaldar edo holandarren aurrean– Urdaneta Gaztelara itzuli zen, Filipinen eta Moluken kokapenari buruz iritzia ematera. Sei urte lehenago pentsatzen zuenaren kontra, lurralde horiek enperadorearen lurraldeen barruan zeudela esan zuen orduko hartan: “*...digo que las dichas islas (...) [están] dentro de la demarcacion de vuestra magestad, con otras muchas islas y tierras...*”. Kosmografo askoren iritzia jaso zuen Felipe II.ak, denak Gaztelaren alde egitera makurtuz, eta jakina, Urdanetak ez zion bere buruari harrika egin. Ondoren Mexi-

koko San Agustin komentura itzuli zen eta han hil zen 1568an.

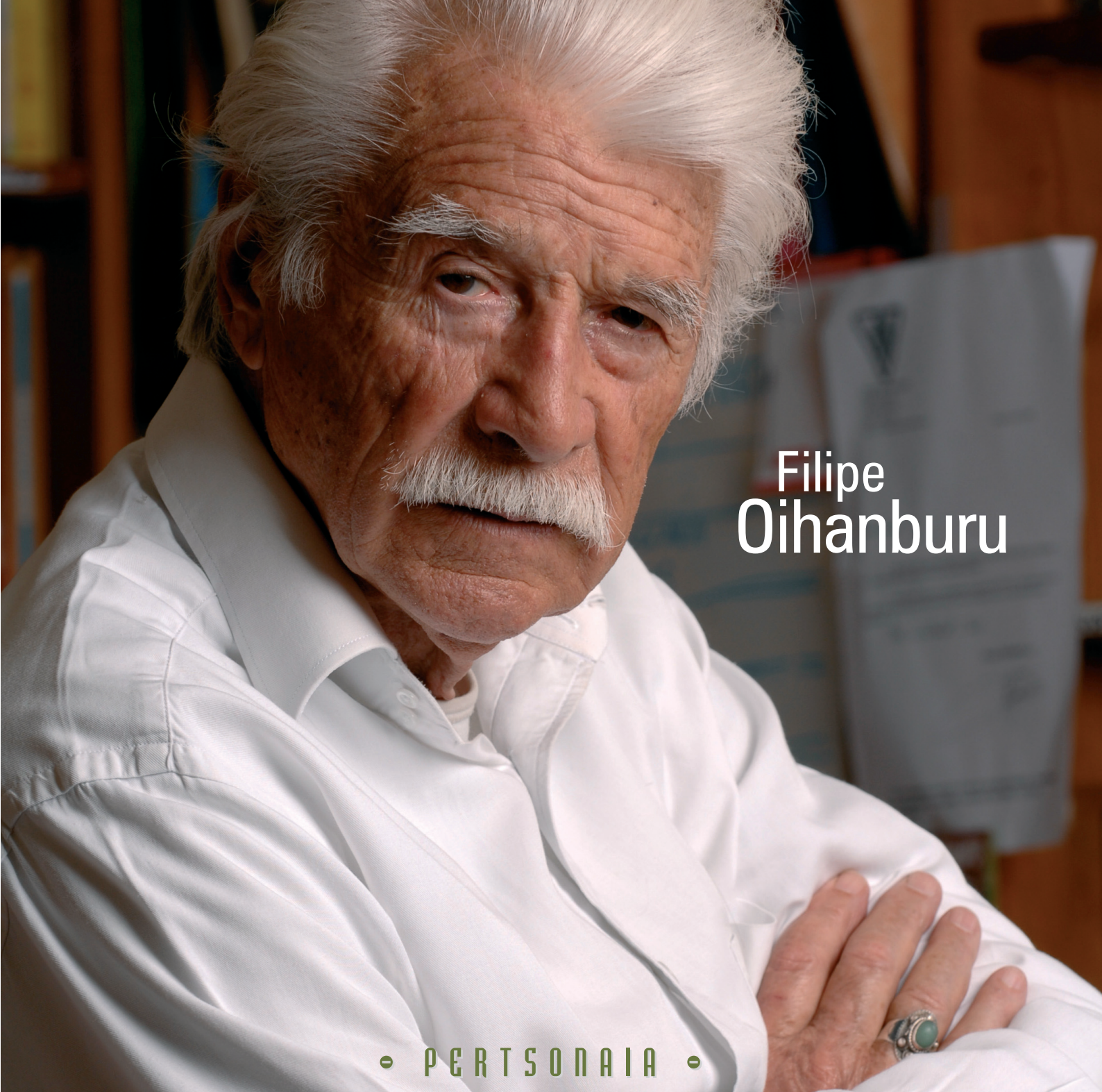
Urdanetak aberastasunaren atek ireki zizkion Gaztelari. Ez zen bidaia inprobisatua izan, ezta erokeria edo kasualitatea ere; bere idazkietan arrunt ongi demostratzen ditu koordenadak, latitudeak, ekinozioak... Ordiziarrak bazekien zer egiten zuen. Baina nondik ateratzen zuen informazioa? Japoniarrengandik? Misterio bat da. Agian Parisko Liburutegi Nazionalako bere bitakora-koaderno hondatu eta irakurtezinean egongo da erantzuna, edo Portugalgo paper galduetan. Dena den, Legazpik aitortu zuen bezala, betiko izango da itsasoen ezagutzari argia eman ziona: “*E nos diese lumbré, si no fue la suya*”. ■

Ez zen bidaia inprobisatua izan, ezta erokeria edo kasualitatea ere, ordiziarrak bazekien zertan zebilen

www.argia.com/bideoak

helbidean, erreportajearen bideoa.

Filipe
Oihanburu

• PERTSONAIA •

“Dantzak eta kantuak bozkariora dakarte mundura”

Dantza eta kantua ditu mundu. Baita euskara, Euskal Herria, politika eta gaineratekoa. Laurogeita urtetik gora da, baina haurraren bizitasuna du. Bizi onaren aztarna ageri da haren begietan.

MIEL A. ELUSTONDO

Argazkiak: Gaizka Iroz

2008ko maiatzaren 11

ARGIA

11

Filipe Oihanburu

Euskaltzale porrokatua zara, nahiz eta, ttipitan, ez zenuen euskara ematen...

Ez nekien batere. Ene aitak ere ez zekien. Hara, gero jakin dut, aitaren lehengusu batek erranik, bere aita-amak bazekitela. Eskuara omen zekiten, baina gaskoiz ari ziren beti, gaskoia zen nagusi hemen. Garai batean, gaskoiz mintzatzen zen Pasaian! Sartu zen pixka bat Donostian ere.

Musika, dantza, politika, euskara, koreografia... Arlo aunitzetan ari izan zara. Txapel asko!

Esango nuke!

Irakasle ere banaiz! Oraindik baditut sei ikasle, eskuara ikasten ari dira nirekin. Maluruski, txapel asko. Behar zen espezializatu, sail bat hartu eta errotik ikasi. Ez musika, ez dantza... ez ditut sekula errotik ikasi. Biziki laketgarria da gauza anitzetan sartzea, baina ez da ongi. Musika eta harmonizazioa banekizki hobeki, zer diferentzia!

Saltsa aunitzetan ibilia...

Bai eta irratian ere. Asko lan egin dut. Irratian denetatik pixka bat jakitea on da, baina musikan ez.

Baduzu arrangura, ez zarela euskal lurtean sortua. Ene aitak lan egiten baitzuen Indotxinan, han sortu zen ene arreba. Ez du fitsik erran nahi, badakit. Baina, aita handik etorri da, ezkondu berria, alabarekin; ni ez nintzen oraindik sortua. Orduan, aita sartu da Eskual Herrira eta hemen egon da pixka bat, Ameriketara baino lehen. Eta

Kurruskua

"Aitak, ogia hartzekotan, beti erraten zidan kurruskua hartzeko, beti punta, semeak ukaiteko. Usaia da hemengo eskual herrian. Diote, jaten baduzu kurruskua, semeak ukanen dituzula. Nik, kurruskua janagatik ere, lau alaba ukan ditut. Kar, kar, kar..."

erran dit, kontzebitua izan nintzela Miarritzen. Eta sortzekoa Hendaian. Ene aitak bazituen anaia-arrebak Hendaian, baina jeloskorrak ziren, gure ama bazelako artista. Eta ama eta aitaren familia ez baitziren ongi konpontzen, ene gurasoak eskapatu ziren Hendaiaitik. Bertzenaz, erran dut, Miarritzen kontzebitua eta Hendaian sortuko nintzen ni. Aldiz, Argeles-Gazosten sortua nauzu, herri ttipi bat, Biarnon! Halaz ere, bien partetik, amaren eta aitaren partetik, bietatik dut odola, eskualduna eta gaskoia.

Inportantea da odola?

Eskuara da inportanteena enetzat, eskuara. Eta eskuarekin doazen bertze anitz gauza ere. Baina odola... Giroa da inportantea.

1937an Eresoinka ikuskaria ikusi zenuen. Hark bai, inportantzia...

Bai! Inportantea izan da. Orduan ez nintzen batere abertzalea. Aitak jakin zuen Eresoinka bazela Parisen. 1937ko abendua zen. Eresoinka Saran hasi zen, eta Parisen izan zen gero. Ikusi nituen eta asko miretsi genituen. Dantza, batez ere, korala baino gehiago. Orduan ez nintzen musikan sobera trebe, maite nuen, ez besterik.

Eresoinkak jarri zintuen euskal munduari begira?

Ez zen aski hori. Aitak ez zekien eskuara, baina eman dezagun bazela eskualtzalea; ez abertzalea. Orduan hemen ez zen abertzalerik, baina aita beti ari zen "basque, basque..." Hitz batzuk bazekizkien eskuaraz, eta ematen zituen. Amak ere bazekien bere familian bazirela Ezkurra leinukoak, Nafarroako elizetan zaldi gainean sartzeko eskubidea zutenak.

Bazen zerbait giroan. Bertzetik, hastapenetik izan nintzen internazionalista, zeren eta hiru hilabetetan Montevideora eramana izan bainaiz... Baina gauza bat inportantea izan da: aita eta ama dibortziatu dira eta, orduan, bakantzetan zer egin seme-alabekin? Arreba eta biak, Hendaia-ra, izebaren etxera, 1935etik 39rako udaldietan. Ni arras faxista nintzen, arras Francotarra. Aita, burgesa, eskuina zen. Ni, eskuina arras. Baina Hendaian hasi ziren errefuxiatuak etortzen, eta ikusiz, konparazione, Hondarribitik etortzen ziren errefuxiatuak arras eskualdunak zirela —Hendaiaikoak baino gehiago—, ikasi nuen.

Nortasun agiria

Filipe Oihanburu (Argeles-Gazost, Okzitania, 1921). Etorburu abesbatza gidatzen du egun. Olaeta baleteko kide izan zen, Oldarra taldeko buru, Etorki ospe handikoaren zuzendari... Musika eta dantzari emana bizi izan da Parisen eta Miarritzen. Haatik, euskara, politika eta irratigintza bera ere ez ditu aparteko izan. Liburuak ditu idatziak dantzaz, euskal deiturez eta politikaz. Oraindik orain, berriz, Filipe beraren biografia ondu du Eneko Bidegainek *Bidegileak* bilduman.

Hondarribitik Hendaiara igaro zirenetan, izen bat...

Bai, mutiko ttipi bat, Felix –Hondarribiko mutiko bat, beharbada bizi da oraino, ez dakit bate-re–, 1937-38an, eta ni erdaraz hari: “Zu espainola zara!”, berak: “Ez, euskalduna naiz, zu bezala”. Zazpi urterekin! Nik ez nion erran eskualduna nintzela. Berak sumatu-edo! Oihanburu izenaz bai, biziki harro nintzen. Orduan hasi da eskuararen ikasteko gogoia, eta gero abertzaletasuna.

Hori zure bidea...

Frantses abertzale handi bat bezala, hasi nintzen eskola militarrean, alemanen kontrako gerra hasi baitzen. Frantzia iparraldetik igorri zituzten jendeak, hegora, Baionara, Pauera eta bertze tokietara, gerra hasi zelakotz. Nahi nuen frantses soldadu izan. Baionako eskola militarrean igorri ninduten. Anitz ginen Parisetik eta Frantzia ekialdetik etorriak. Eskolan ginela, hiruk, “Gora Euskadi Askatuta!” ezarri genuen buruan ibiltzen genuen txapel ttipietan. 39an! Fite kanbiatu ginen. Urtebeteko preparazio-nea egina zutenek bazuten eskubidea nahi zutena izkiriatzeko beren txapeletan. Guk, berriok, ez genuen deretxo hori, baina hartu genuen. Hiru ginen, hirurak miarritzarrak,

“Ni arras faxista nintzen, arras Francotarra. Baina Hendaiaren hasi ziren errefuxiatuak etortzen, eta ikusiz ikasi nuen”

arras gaskoi den herria. Ikusten duzu nola gauza anitz pasatu diren denbora gutian? Eta kanbiatu naiz.

Noiz hasi zinen euskaraz ikasten?

Galdera interesgarria duzu hori. Hendaiako bakantza delakoetan, ttipitan... Ez hain ttipitan hala ere! 1936an banituen hamabost urte. 1937an pixka bat kanbiatzen ari nintzen. Orduan hasi da eskuara ikasteko gogoia. Xantza ukan dut: ene osaba-izebek bazekiten eskuaraz Hendaiaren, ene aitak baino gehiago. Bazuten neskame bat hondarribiarra, Koxepa, eta hari: “Nola erraten da halako eskuaraz?”. Horrela, bakantzetan.

Hori ez da aski izaten...

Ez da, ez, aski izaten. Liburu bat topatu dut, Eiheramendi apezak oso ongi egina. *Gramática Vasca*, lehen liburukia. Eskuaren hastapenak oso inportanteak dira. Hala ere, liburu bat ere ez da aski. Parisen gordeta nintze-nean, behar nuen lehenik osasuna salbatu –erreuma artikulazioetan nuela erran zidaten medikuek–, eta eskuara ikasi. Azkenean, 44an, Paris utzi eta behar nuelarik eskuara ikasi, kokatu naiz, orduan bai, Larresoron, gero Ezpeletan, eta gero Alduden. Eta guti ikasi! Badakizu zertako? Liburuekin eta kantuekin ikasten dituzu gauza asko, baina gero, jendearen konprenitze-

Jaso astero ARGIA etxean

Abantaila ugari izateaz gain, Harpidedunen Guneko kide ere izango zara

INDEPENDENTZIA
ASTERO IKUSTEN DA

Izen deiturak: ..... Posta kodea: ..... Herria: .....
 Helbidea: .....
 Herrialdea: ..... Jaioteguna: .....
 N.A./I.F.K.: ..... Tel./Faxa: ..... e-posta: .....
 Ordainketa mota: ☐ Bankuz
☐ Taloiez
☐ Transferentziaz KOMUNIKAZIO BIZIAGO S.A.L-ren kontura (ARGIA): 3035 0036 14 0360048647
 Bankuz ordaintzekoek betetzeko soilik
 Banku edo aurrezki kutxa: .....
 Titularra: ..... N.A./I.F.K.: .....
 Titularraren helbidea: ..... Titularraren telefonoa: .....
 Entitatea: _____ Sukurtsala: _____ K.D.: _____ Kontu zenbakia: _____
 Data: ..... Sinadura: .....

Harpidetza-orri hau zure datuekin bete eta helbide honetara bidali: **142 P.K. / 20160 Lasarte-Oria –Gipuzkoa–**

Aukeratu ongietorri oparia

☐ “Kirolaz badakit”
mahai-jolasa

☐ “888 txiste”
liburua

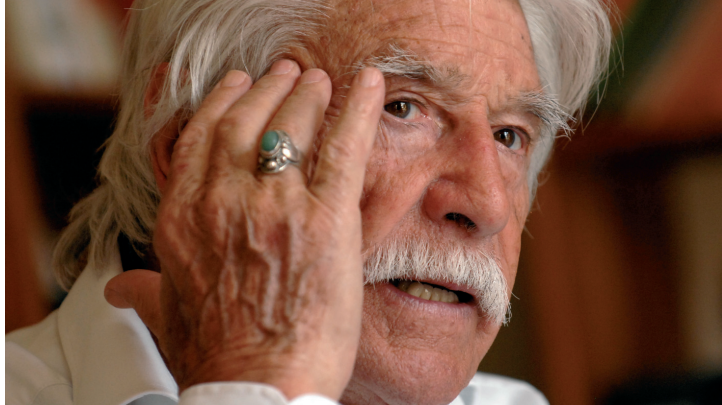
☐ “Txoriak txori”
lamina

☐ %25eko beherapena
ikasle bazara

Urtebeteko harpidetza:
2008ko prezioak

135 € Hego Euskal Herrian
165 € Iparr Euskal Herrian

ARGIA

ko... Miarritzera itzuli nintzen —alemanak han zirela—, Olaeta baletaz okupatzeko. “Filipe, ez duk eskuara hire bizi guzian ikasiko” erran nuen. Baina Oldarran bazen mutiko bat Zarauzkoa, Basterretxea, desterratua: bakarrik bizi zen eta ez zekien frantsesa. “Zatoz, Basterretxea, zatoz ene etxera, lo egingen duzu han”. Eta harekin, nekien guzia etorri zait. Eta gero Monzon. Harekin praktikatu nuen. Horrela ikasi nuen, denetatik eginik, liburuak, kantuak, Monzon... Oldarran, gero, aski fite, ukan genuen Likiniano. Haren eskuara, Arrasateko eskuara ezin konprenituzkoa zen!, baina eskuaraz ari ginen. Beste bat bazen beste aldekoa, Zapirain, donostiarra.

Euskaltzaletu eta abertzaletu zinen.

Bai, eta Miarritzen ziren Urreztiatarak, Sotatarak, Vilallongatarak, Barkos Landazabal... Monzon gero ezagutu nuen. Eta Mixel d’Arcangues! Honek aita zuen ez Francoren alde, baina Espainiako erregearen alde. Eta semea, Mixel, abertzaletu: txistua ikasi zuen, eskuara ere bai... Egun batez, Baionako kafe batean, Migel Saseta —Kandidoren anaia—, eta d’Arcangues, arras *chic*, badakizu, dotoreak, eskuaraz!

Chic eta dotore beztitu behar ote dugu geure buruak aintzat hartzeko, bestek aintzat har gaitzan?

Ni beti horrela izan naiz! Kar, kar, kar... Denetarik izan behar dugu ene ustez. Euskadin badi-tugu apezpikuak eta putak, denetatik. Egia da. Ikusten ditudalarik egungo gazteak, ile luze-eta... Monzon ere, ni bezala, beti dotore!

Ezagutu zenuen Monzon.

Biziki ongi. Eusko Ikaskuntzaren idazkariorde nintzen, idazkari nagusi Manu Sota izan zenean. Presidente, Joxe Migel Barandiaran. Hemen ginen. Eusko Ikaskuntzaren zazpigarren edo zortzigarren kongresua hemen gertatu zen. Manu Sota, Monzon eta hirurak beti elkarrekin ginen. Erdaraz, Manurengatik. Bazekien eskua-raz, baina ez mintzatzen. Ezin! Monzonekin bai, beti eskuaraz...

Parisen zinen Bigarren Mundu Gerra garaian. Garai latzak.

Bistan da. Erraten dizut: Parisera joan nintzen 41ean, lana atzemateko. Aski zaila izan zen. Eritu nintzen. Gero, Miarritzera itzuli nintzen.

Gazteak

“Badakizu nolakoak diren gazteak. ‘Gauzak ez dira aitzinatzten guk nahi bezain fite!’ Ados naiz, gehiago behar genuke, baina zer lortu dugun! Lortu dugu asko!

Orduan, nik ezagutu ditut dozena bat abertzale, ehun bat abertzale. Laffite, Xarriton, Labeguerie, Goienetxe, Larzabal apeza... guti ginen. Orain, beti, hamar mila edo gehiago ere!”.

Osatu nintzen. Olaeta taldean sartu nintzen orduan. 1942an alemanak hasi ziren Atlantikoko murrua egiten. Deitu ninduten eta aurkeztu nintzen: “Bihar goizean etorri behar duk guretzat lan egitera!”. Ni ez nintzen politikan sartua. Hasia nintzen abertzaletzen. Frantsesak, ingelesak... bazter utziak nituen, ez zen nire afera. Baina alemanek hura erran zidatenean, gorde nintzen, ezkutatu. Pentsatu nuen Larresoron bizitzea, bestaldeko bi lagunekin, Larresoroko gain batean zegoen baserrian... Hura zorakeria zen, ordea, Euskal Herria ttipia baita, eta laster salatua izango nintzen! Orduan, Parisera joan nintzen, hobeki ezkutatzeko. Han, lehenik, gosez hiltzen ginen. Gero, ene adiskidea, neska, errusiar judua zen, aberatsa, baina judua. Izeba bat ukan zuten deportatua, kanpamenduan hila, baina haiek ez zuten txarrik ukan... Jendeak ahantzia du, baina hastapenean alemanak ez ziren sobera salbaiak, ez zuten erakusten salbaiak eta gaiztoak zirela... Errusiako gertaerak eta gero, gaizto gertatu dira. 1943-44 urte gogor-rrak izan ziren Parisen. Bi aldiz izan nintzen arrastatua, eta bi aldiz libratua. Segur da polizia horiek De Gaulteren alde zirela. Uf!

1944an Miarritzera itzuli zinen, Olaeta baleta abian zen, bertan parte hartu zenuen...

Ez dakit jendeek badakiten. Egun batez, Espainiak Baionan zuen kontsulak deitu zuen Segundo Olaeta, erranez ideia separatistak zabaltzen zituela baletaren bidez. Olaeta izutu zen eta handik laster Bilbora itzuli zen.

Orduan hartu zenuen zuk taldearen ardura. Izena ere kanbiatu zenion: Oldarra, Piarres Laffitekin erranik.

Bai, hain xuxen. Laffitekin anitz hitz proposatu zizkidan. Horietan, *oldarra*, bultzada bat gaitza, fisikoa edo morala...

1953an zatiketa etorri zen Oldarra taldean. Zenbaiten irudiko, sobera abertzaleak zinen, separatistak... Ziote behar zenutela kantatu eta dantza egin, bestelakoak ahantzirik...

Nik uste dut hori lehenago izan zela, 49an, edo 50ean... Aroztegi zen orduan gure presidentea. Gizon biziki ona, baina Miarritze eta turismoa, besterik ez zuen buruan. Hura, alde batetik, eta ni bestetik. Orduko auzapeza Guy Petit Francoren aldekoa zen. Uzten gintuz-

GALDE SHORTA

- ✓ **Aita-amak:** Ama artista zen pixka bat, bazekien pianoa jotzen. Aita, langile klasetik ateratua, eta gero aberastua!
- ✓ **Odola:** Jon Paredes, *Txiki* hil zutela, ez zen batere eskualduna odolez, espainola zen arras, baina fusilatu dute “Gora Euskadi Askatuta!” erranez.
- ✓ **Burgesa:** Aldi hartan, burges eta eskuaraz ari, hemen, guti! Kanpainako mintzaira zen eskuara!
- ✓ **Paris:** Parisen bazen Etorki, baina bazen politika, emazteak... Orduan dibortziatua nintzen, libro! Eta, zinez, Parisen libro izatea ez dakizu zer den! Kar, kar, kar...
- ✓ **Euskara:** Eskuara ez da erraza, ez da konplikatu. Eskua-

ra diferentea da, jeniala da eskuara.

- ✓ **Irakasle:** Nire ikasleek beti erraten didate: “Pupu, ikasi dudana buruan sartua da betiko, zeren eta zuk sinpleki esplikatzan dizkiguzu gauzak”.
- ✓ **Iheslariak:** Ezagutu ditut lehengoak, eta gerokoak ere bai! Denetarik. Lehenbizikoak ziren Sota, Likiniano... Gero, Madariaga, Benito del Valle... Askok baziren.
- ✓ **Bakunin:** Nire liburua idatzi dudalarik, jendeek irri egiten zuten: “Anarkismoa! Kar, kar, kar!”. Orain ez, orain ez dute irri egiten.
- ✓ **Azkeneko hitza:** Bizi ederra ukan dut, aitortu behar dut.

ten, turismoaren laguntzeko, baina jadanik izan ziren kalapitak ikurrinarekin. Haiek ezetz, guk baietz.

Oldarra utzi eta Etorki sortu zenuen.

Batzuek erraten dute beti kanbiatzen ari naizela, baina Olaetarekin urte bat, eta Oldarrarekin zortzi egin nituen. Ez da minutu bat. Gero, Etorki sortu, eta hogeita hamar urte. Beraz, ez naiz hain fite kanbiatzen. Gainera, Oihanburu korua, eta Etorburu korua orain...

Lan egin duzu, bederen...

Baina ez naiz sobera pozik. Arestian erran dizudan bezala, behar nuen espezializatu, sail bat hartu eta gehiago ikasi hartan. Irratia, politika, emazteak, Etorki... Sobera gauza! Ongi da, interesgarria da, baina ez zara aberasten, eta zahartzean diru pixka bat ukatea on da, eta ez zara nagusitzen zure sailean. Hala ere, ene buruari barkamendua ematen diot. Damu dut ez espezialdua. Irratian segitu banu, norbait bilakatuko nintzen, segurik! Ni beti Etorkin pentsatuz, eta irratia bizitzekoa ematen zidan. Ez naiz kontent.

Nahiago duzu, beraz, bide bakarra hartu bazenu...

Ezta hori ere! Ez bide bakar bat, baina menturaz hobe nintzen bide gutxiago harturik.

Marxista izan zinen, Bakunin zale gero.

Burges seme bat bezala, eskuindarra nintzen. Gero, gertatu da Euskadiko afera. Hasten zara pentsatuz Gernikan zer pasatu den. Alemanen etorrerarekin zer gertatu den, ene adiskidea, judua... Hasten zara konprenitzen mundua ez dela sobera ongi eginga. Bestalde, hasi ginen Parisen, Etorkirekin, eta arrakasta handia. Alta, tropa ez zen perfektua. “Ez züzün perfekt!”, Zuberoan erraten duten maneran. Baina Nekane Lasarteren boz ederra, Polentzi Gezala... Arrakasta handia, dirurik ez. Zer da mundu hori? Orduan hasi naiz kapitalismoaren kontra errebelatzen. Hamar urtez egon naiz Alderdi Komunistan. Egun batez, gauza batzuk konprenitu ditut: Pragako historia eta! Italian nintzen orduan. Han irakurri nuen: “Errusiako tankeak

Haritschelar

“Egun batez eman genuen ikusgarri bat Baionan. Gure taldeko neska batek irrintzia eman zuen. Haritschelarrek idatzi zuen artikulua bat, Etorki oso ederki arizan zela erranez, baina irrintzia emazte batek emanik... Hori ez zuen maite ukan. Nik, arrapostua emanik, erran nuen: ‘Hobe da emazte batek emanik, nehorik ez ematea baino’. Irrintzia galtzen ari da orain, eta Zuberoako dantzetan ere ez zen sobera mutilik: neskak hasi dira, gero eta gehiago!”.

Pragan sartu dira!”. Holako pitokeriarik ez zen egin behar! Orduan kanbiatzen hasi naiz, eta liburua idatzi dut, komunisten kontra: *Bakuninen errebantxa* liteke eskuaraz. Eta ez dut liburu hori ukatzen.

Komunismoari adio –baina “sekulako”–, adio –baina “ongi etorri”–, anarkismoari...

Komunismoa... kaka! Izaten ahal zen hobeki, baina ez da. Kapitalismoaren kontrako naiz. Kapitalismoak ez ditu munduko aferak antolatu. Gauza berri bat behar dugu, anarkismoa, autogestioa edo ez dakit nola deitzen ahal dugun, baina beste mundu bat pentsatu behar dugu, eta ez dugu aski pentsatzailerik! Oraingo jendeak ez du pentsatzen ahal, kapitalismoaren orde zerbait berri egiten ahal dela. Ez dute pentsatzen...

Frantzian badira pentsalariak...

Badira, bai. Julliard eta. Jesuita da, arras gure aldekoa. Berak konprenitzen du, nik bezala, mundu hau katastrofea dela. Gero eta gehiago dira hola pentsatzen dutenak.

Eta, orduan, zer dute egiteko dantzak, kantuak.. gure munduan?

Galdera ona! Bozkarioa ekartzea. Kantuz ongi ari zelarik, Aita Donostiaren zerbait edo Guridi, edo Xabi Busto –Hondarribiko musikaria–... ez da erraz, baina ongi kantatzen badituzu, ematen diozu zeure buruari bozkarioa, poza, eta entzuten ari den jendea ere! Zenbat aldiz, gure kontzertuaren amaieran, jendea etorri zait: “Milesker, milesker!”. Ikusten zen ukan zutela bi oren bozkarioz. Getariko elizan izanak gara duela guti, eta entzule artean, emazte batzuk negarrez. Hori eder da. Edergintzak, zuek artea erraten duzuen hori...

Kar, kar, kar...

Horretan Sabin Arana bezala naiz, pixka bat neologista. “Artea”... Hori ere bada! Hor dira “bien artea”, “haitz arte”, “karrikarte”... Noiztenka egin behar da ahalegin ttipi bat. “Euskal artea”? Euskal edergintza! Atzeman ezazue hitz bat, baina egin ahalegin ttipi bat... Hara, edergintzak ekartzen du zerbait: ona eta ederra. ■

AITZPEA LEIZAOLA

Kamioilari hasi zen gaztetatik Jose Iruretagoiena eta 36ko Gerran auto gidaria izan zen. Euskal Ejertzitoan Saseta buruzagi militarrekin ibili zen hara eta hona. Gutxi bezala poztu da egunotan, frontean hildako komandante mitikoaren hezurrak topatu dituztela eta. Xabier Lasa historialariak egindako elkarrizketa interesgarria ekarri dugu hona, *Aiurri* aldizkarian argitara emana.

Jose Iruretagoiena, Saseta komandantearen txoferra

«Eskapada ederra egin genuen Areceseko batailan»

XABIER LASA

DONOSTIAKO EGIA auzoan jaio zen Iruretagoiena; 1949an Maria Barrenetxea itsasuarrekin ezkondu ondoren, bikotea Andoainen jarri zen bizitzen Kale Berrian. Gerra aurreko urteetan apenas sartu zen politikan, “kamioiarekin lana besterik ez bainuen egiten, orain Madrilera, orain Nafarroara...”. Frankistak altxatu zirenean, baina, bizkor joan ziren bere anaia Pedro eta biak boluntario Azpeitiko Loiolara, Euskal Gudarostea osatzen ari zela eta. Fusila nola erabili, beste instrukziorik ezin izan zuen jaso. Berehala, 4 zilindroko Ford auto baten giltzak eman, eta buruzagi militarren agindutara jarri zuten. Orduan hasi zen ibiltzen orpoz orpo Saseta komandantearekin; hondarribitarra karrera militarrekoa eta nortasun handikoa zen, eta hargatik izendatu zuten Gudarosteko buruzagi nagusi. “Lino Lazkano, Juan Beistegi, Kandido Saseta eta beste ofizialak batera eta bestera eramatearen nire eginkizuna. Molaren ejertzitoak Gipuzkoa hartu zuen arte, Sasetarekin Bidanian, Zarateko Bentan eta inguru horietan izandako borrokaldietan ibili nintzen. Autoa aparkatu eta frontera fusilarekin!”.

Saseta gizon jator eta jakintsua izateaz gain, giza taldeak borrokara edo behar zen tokira eramateko grazia zuela aitortu digu Josek. Beizamako guruzbidean, Santutxo taberna inguruan gertatutako pasadizoa dauka gogoan, atzo bizi izan balu bezala. “Militarren kontuetan ezjakinak izan gu, faxisten aurka tiroka genbiltzala izutu eta jartzen ginen makur-makur tiro baten hotsa aditu orduko. Hala esan zigun orduan

Goian, Jose Iruretagoiena Sasetaren hilobi ondoan, Hondarribian. Behean, Kandido Saseta 36ko Gerran Euskal Ejertzitoaren zerbitzura jarri zen eta Asturiasen hil zuten lubakietan, beste 80 gudarirekin batera, gehienak EAE-ANVkoak. Orain, Sasetaren Aldeko Taldeak eta Aranzadik bere gorpuzkinak berreskuratzea lortu dute. Beheko irudian Saseta gerra frontean beste buruzagi batzuekin.

Sasetak: ‘Horiek ez zeukatek beldurrik. Txistu egiten ez dutenak dituk txarrak’.

Asturiasen Sasetarekin

Euskal frontea Bizkaia eta Gipuzkoako mugetan egonkortu zenean, Eusko Jaurlaritzak aginduta Saseta Asturiasera abiatu zen 1937ko otsailan, Amaiur, Prieto eta Euzko Indarra batailoiekin; Ipar Frontea paraje haietan ere defendatu behar baitzen. Josek berak eraman zuen hara Saseta. “Bataila handia gertatu zen Arecesen. Frankistek arma asko zeuzkaten eta igual ehun gudari hil ziren, Saseta tartean. Eskapada ederra izan zen gurea”. Lagunen gorpuak nolabait eta nonbait lurperatu, eta Bizkaiko frontera itzuli ziren gainerakoak. Bonbardaketa eta hilketa ugariaren lekuko izan zen hurrengo hilabeteetan. Baita heriotza gertutik eduki ere! Gernikako bonbardaketan, adibidez: “Apirilaren 26koan Gernikako Errenteria auzoan nengoan. Erreka batean babestu nintzen, baina zer da eta zubi bat egon ondoan! Hura ikusi orduko, etengabe saiatu ziren txikitzen. Bonbak jaurti eta jaurti; ez gu ez zubia ez zuten ikutu, hala ere!”.

Euskal Ejertzitua menderatua izan zenean, Iruretagoiena Santoñan atzeman zuten. Italiako ejertzitoko koronel batek bere gidaritzat hartu zuen orduan. “Langile Batailoetara destinatu eta Amilcare Farina izeneko koronolarekin aritu behar izan nuen gerra bukatu arte. Espainiako fronte guztietan ibili ginen. Ondo jokatu zuen nirekin, egia esateko. Frankistek presoak zein gaizki tratatzen zituzten ikusten zuenean, zera esaten zidan: *No hay que vencer, hay que convencer*. ■

Pertsonaiak

M

alengkoniatsu nagusia Marcelek beharko luke baina ez da, beharbada denboraren bila abiatuak denbora berpizteko gakoa (madalena, harlauza) aurkitzen duelako, eta ez orainetik atzera begiratzeko, Abaitua bezalako batek egiten duena. *Hamaika pausoko* Abaitua malenkoniak ezgauza uzten du oraineko bizitzarako, horregatik ez da heroi bat, heroiak, Euskal Herrian bestela uste badugu ere, ez baitira iraganean bizi baizik eta orain puntu-puntu, bakarrik ordu horrek eskain dezakeen axolagabeziak; Abaitua gizajoa, aldiz, gauzei (erlojuak, gatzardiak) eta hitzei loturik bizi da, Urrek esaten zuen bezala, Ortiz de Zaratek egiten dizkion irainak kaka bezala gorderik.

Burura etorri zaizkidan beste malenkoniatsu bi —ez dakit haiek edo inguratzen dituen giroa— *Dama txakurtxodunako* Ana Sergejevna eta Gurov dira. Haien borondatearen kontra bada ere amodio triste batean kateatu dira, eta senar-emazteak utzi gabe aurrera egitea erabakitzen dute atzera egitea eginen balute bezala. Maitasunak ez ditu pozten, ez daude alai, elkarrekin daudenean halako griskara bat dario denari, eta badirudi, azken esaldiak ongi laburtzen duen bezala, iragana datorkiena baino askoz hobe izan dela: “Eta biek argi zeukaten bukaera artean urrun-urrun zegoela eta korapilotsuena eta zailena hasi besterik ez zela egin”.

Aurrera, zuen sailkapenarekin segitzearen, begira bizi direnekin, aldiz, birekin akordatu naiz: *Zhivago doktoreko* Viktor Komarovsky, *Strelnikov* (filmekoa, nobelan desberdina da) eta Gatsby handiarekin. Batak nola besteak etorkizuna dute amets. Sobiatarra, perfektua, zurruna, ordenatua, makina bat bezain zehatza *Strelnikov*; ia karikatura bihurtu zuten filman bere trenarekin Errusia handian aurrera-atzera; lana balore nagusi paraturik, enpresez eta emakume ederrez beterikoa Gatsby.

Juanjo Olsagarre

Apalategi

Basterrutxena

Eta orainean bizi direnei buruz Houellebecqen pertsonaiekin akordatu naiz. Orainean bizi dira ezertan ez dutelako sinesten, baina haien inguruan jendeak sinetsi du, areago haiek ere sinetsi dute, eta ondorioz dira edo hutsal ezdeus estupidoak (*Guda zelaia- ren bedatzea*) edo zinikoak (*Plataforma, Irla baten aukera*); izan ere, orainean bizitzeko, iraganik eta etorkizunik gabe, mundua dagoenean egonda, hori izan behar duzula iradokitzen digu Houellebecqek batere moralinarik gabe, estupidoa ala zinikoa.

Baina Ripley ez da zinikoa ez eta estupidoa. Ez digu behintzat horrela aurkezten Highsmithek. Ripley orainean baino bizi ezin den amorala da. Zinikoak iraganarekin edo etorkizunarekin sinesturik orainean bizi behar dela ikasi dutenak dira, behartutako malenkoniatsu batzuk edo zapuztutako utopikoak, alegia. Baina Ripley ez; Ripleyk ez dauka iraganik, eta ez du izango, eta etorkizuna hurrengo oraina bermatzeko dirua baino ez da.

Niri Ripley gustatu egiten zait, kristautasunak erraietaraino iltzatu digun erruaren batere zentzurik ez izateaz gainera Schopenhauerren hura ekartzen didalako gogora: “Oraina da bizitzeko modu bakarra, iragana eta etorkizuna ez dira existitzen”.

Onartu beharra dut, hala ere, orainean bizitze horretarako izaerak ez nauela laguntzen, nire ahaleginak ahalegin.

Paradoxikoki, oraina betirako dela gogoratzen digu Borgesek *Funes oroimentsuan* (Juan Garzia Garmendia handiak itzulua). Dena gogoratzen du baina gogoratze horrek ezer

ez gogoratzea behartzen du halako betirako orainean bizitzera eramanez, oro gogoratzea oro ahaztea bezala dela, alegia, beste handi hark esan zuen bezala, DANak eta NADAK. Hobe beraz hirutatik pixka bat, nahiz eta izaeraz malenkoniara jo. Zoritxarrez, esan beharko nuke, Josi, Ur? ■

Zinikoak iraganarekin edo etorkizunarekin
sinesturik orainean bizi behar dela ikasi dutenak dira,
behartutako malenkoniatsu batzuk
edo zapuztutako utopikoak, alegia

Xabier Oleaga Arando

KAZETARIA

Ondoeza

Aste honetarako artikulua enkargatu zidan Mikelek martxoaren 28an, egoera politikoaz aritzeko, eta ondoeza sortzen zait bat-batean. Alde batetik martxoaren 8aren aurretik eta ondorengo egoeren artean bi dira bakarrik garbituta geratzen diren inkognitak, herri honen hegoalderi dagokionean. Bat, orain jada Zapatero hauteskundeak irabazle dela. Bi, ez duela oraingoz gurekiko gatazka bere lehentasunen agendan jarri nahi.

Gainerako guztiak bere horretan jarraitzen du. Zapaterok irabazten badu eta, ondoren, nahi badu. Otzare bakar horretan zeuden gure esperantzaren sagar guztiak jarrita. Eziezadazue esan patetikoa ez denik: norbere esperantzak bestearen ekimenen zain.

Salbuespena egitekotan, bakarra: erabakitze-ko eskubidearen inguruan Ibarretxek egindako bide-orria. Baina hori ere, orain arte behintzat, arazoz beterik. Espero zenengandiko arbuioaz aparte, bere alderdiaren bihotza, bi zatitan banatuta. Ezker Abertzaleak, aitortzen dizkio merituak, baina ez mesfidantzak gainditzeko haina. ELAk, bete-betean esan dio ezetz. Hala ere hori da une honetan mahai gainean dagoen ekimen bakarra. Bere inguruan indarrak metatzeko gai izango ote den, horretan dago koska.

Eta hori ez bada, zer geratzen zaigu? Arrasatekoaren pasarte hasieran dramatiko orain nahaslea? Horren antzekoak dira espero ditza-kegun emozio bakarrak? Gehiago usteldu behar du oraindik egoerak zerbait ganorazkoa gorpuztu dadin?

DANI BLANCO

Eta ondoezaz ari naizenez, nahiz eta errealtatearen beste mutur batera joan, ez dut eziku-siarena egingo apirilaren 20ko ARGIA Kultura sailburu eta Jaurlaritzaren eledunari egindako elkarrizketaren aurrean. *Por alusiones* esan ohi den bezala, *Egunkaria* auzian eskuak –eta etorkizuna– lotuta dituen horietakoa bainaiz.

Gaizki hasitakoa ezin ondo amaitu, edo, beste modu batez esateko, orduko hautsetik oraingo lokatza. Afera honen muinean dagoen zorigaitzeko iritzi artikulua bere garaian argitaratu gabe uzteko argitasuna ez izateagatik, orain erredakzio desberdinetatik paseoan dabil nor eta sailburu anderea bera pertsonalki, gaur deklarazioak bihar zuzenketak, Jaurlaritza Baztarrikarekin ala Baztarrika Jaurlaritzarekin ote dagoen, galimatias jada zorionez gainbeheratua, esplikatu ezinik, berak sortutako labirintotik atera ezinean.

Izan ere, agintean dagoena erraz sartzen da subsidiatutako erredakzioetan, gaur egun denak horrelakoak izanik. “Pozten nau elkarrizketa honek, poztan nau galdera hori egin izanak”, arazorik gabe korapilatzen ditu erredakziook bere interesetara, zer esan, noiz, non eta zertarako erabaki duenean, bereziki kazetaritzari datzekion –omen– kontzientzia kritikoa eta heldutasun profesionala urriak diren garai hauetan. Ardura instituzionalari berari eta kazetariaren ofizioari diedan errespetuagatik, ikuskizun tristetia iruditzen zaidala ezin barruan gorde. Gaitzerdi, dena honetan geratu eta eguna iritsita kalte handiagoa ez badakarkigu. ■

TXANDAN

Edn Zelaieta

Aspaldi iragarri zuen Nietzschek jainkoa hila zela, ordura arteko kontzientziari lur eman zekion eskatuz. Ume-zurtz utzi gintuen deskubrimenduak. Sinesgabe eta bizitza bakarreko.

Mundu honetara jaulki gintuen XX. mendeak ederki erakutsi zigun ez dagoela ideologiek guztiz fidatzerik: boterea iritsi duten ideologia guztien izenean krimen lazgarriak egin dira; hastapenetako xedeak, ustez, ezin bidezkoagoak eta humanoagoak baldin baziren ere.

Egia da, beraz: erori dira mitoak/erori dira heroia/erori dira aberririk sakratuenak. Ongi finkatuta-

Tontor eroriak

ko zuhaitzaren irudiak ez digu dagoeneko balio, ez bada, esateko sustraiak bezain korapilatsuak garela; argi-lunetan biziko garela lur hartu bitarte. Hala ere, euskarri finkorik ez izanagatik, ez dugu ahul edo hauskor agertu nahi. Are gutxiago miserable: zintzo eta on bizi gara gure eta besteen begien argitan.

Nolanahi den, tontor erorien ondoko panorama inoiz baino zailago eta interesgarriago dakusat. Berriz diot: zaila bezain interesgarri. Horregatik, kontent, irriz edota, zer dakit nik, zorionak sei hilabeteko utzi banau, ez etorri pesimismoz edo zinismoz kargatutako armekin. Haurdun egonda ere, bai baitut munduaren berri. ■

Txoli Mateos

EHUKO SOZIOLOGIA IRAKASLEA

Peter Pan berriak

Gorka, 28 urte. Futbolean jolasten du asteburuetan. Partidaren ostean, amari eramaten dizkio kirol jantziak garbitzeko. Ama arduratuta egoten da egun horretan hidratoak jan behar dituelako semeak.

Mikel, 27 urte. Autonomo gisa lan egiten du eta sarritan abiatzen da bidaian. Amak prestatzen dio bidaia-poltsa. Ama, horrez gain, eguraldiaren aurreikuspenak lortzen arduratzen da, arropa egokiak aukeratze aldera.

Ane, 29 urte. Aurten lanpostu bat lortu du unibertsitate-irakasle gisa. Aita egunero-egunero joaten da etxera bientzako bazkaria egitera, osterantzean, “edozein gauza” jaten omen du-eta.

Honatz galdera: noiz amaitzen da gaztaroa?

Esan beharrik ez dago: gazte izatea, ume izatea bezalaxe, garai historiko eta gizarte-testuingurura moldatzen den definizioa da. Orain mende bat, gutxi gorabehera, ez zegoen ez haurtzarorik, ez gaztaro-rik. Geroago, haurra zaindu beharreko altxor bihurtu zen. Eta gaur egun, gazte izatea, ukaezineko arazo eta gabezia askoren iturri izan arren, egoera pribilegiatu ere bilakatu da. Halaxe

JUDITH FERNÁNDEZ

da eta aitortu beharra dago. Gobernu-agintariak aukeratzeko gaitasuna duten gazte horiek ez dira gai euren kasa bizitzeko eta egunerokotasunak dakarren arazorik nimenari ere aurre egiteko. Are gehiago, arlo publikoan —adibidez, militantzia politikoan— hamaika sakrifizio egiteko prest daudenek ez dute prestutasun txikiarik ere erakusten arlo pribatuan sortzen diren egoera lazgarrietan laguntzeko. Heroi eta eskuzabal gizartean, zeken eta ezigauza etxean.

Eta, txikle magiko bat bailitzan, luzatzen eta luzatzen doa gaztaroa gure artean. Baina gaztaroa luzatzen den heinean, luzatu ere egiten da gurasoen ardura-garaia, zeren eta ume/gazte bat dagoen lekuan, heldu bat egon behar da haren zerbitzura. Peter Panek ere ez zuen hazi nahi, baina ez zuen inor ere bera zaintzeko; beste ume batzuekin bizi zen eta euren kasa ibiltzen ziren.

Gaurko Peter Pan berriek, ordea, morroi andana behar dute inguruan. Gainera “eskertu ere ez dizute egiten”, kexatzen zen lehengoan, etsita, aita bat. Eta Peter Panen uhartearen orde, etxebizitza eroso eta guraso ulerkorrak aurkitu dituzte. Ulerkorriak, agian. ■

HIRUKO TXIKIAN

Joxemari Ostolaza

Hatzaparrak luzeak dira. Antiklerikal larrienenak ere, bere egin ditu PCk. Beren egiturei, nahiz demokratikoak deitu, zentralismo sustanti-

boz eusten zieten. Komite zentralak. Multinazionalen administrazio kontseiluen antzera funtzionatu izan dute beti, bestelakoak zirelakoan. Eta vaticanizazio honen ondorioa izan dugu Gaspar Llamazaresen purrustada, Arrasateko zinegotziak eragozteagatik agindu duenean. Ahantzi du IUK bere estatututan demokrazia hobesten zuela zentralismoarena baztertuz. Eta militanteek sinetsia zuten beren eremu propioan erabaki ahalmena bazutela. Horrela jokatu dute, demokratikoki, aparatu

Vatikanoaren

profesionalak onartuko zuelakoan. Bainan Espainiak ez du holakorik hobesten, herrietako jendarte eta klaseen gainetik Estatuak zuzendu

beharreko patu historikoa dago, Espainia bat, bakarra eta handi egiten duen hori. Eta Llamazares ere horren parte da. Arrasateko zinegotziek ez zekiten hori. Eta hautatu dituztenek ere ez. Txirlaren sentiberatasun eza-rena, kimika dezente ikasi behar izan zuen medikuaren ahotan, mahaian eta plateran soilki ezagutu duenaren burges ezjakinen hutsegitea da, hondar beltzetatik berora iragatean haren portaeraz deus ez dakienarena, bere alderdikideekiko txirlen sentiberatasuna gutxienez adierazteko gauza izan ez denarena. ■

Heriotzari beldurra (Inperio estilora)

JOSU SANTISTEBAN

Nire lagunek, hunkitzen nauen gogo eskuzabaltasunez, ohartarazten didate nire idazkietan neure burua errepikatze-ko eta autorreferentziala bilakatze-ko arriskuaz; eta bidaiatzeko, giroz aldatze-ko, aholkatzen didate. Bidaia batek, ongi aprobeztatuz gero, hiruzpalau artikulurako ematen dizu (*chill-out* errepikapen temati eta lausoan oinarrituta, edo, aristotelikoegi garatzen bada, hasiera-korapiloa-askaera eskema erabilia, edo, bestela, abiatu aurretikoak, zuzeneko egonaldiak eta oroitzape-nek segida ederra osatuta), horregatik bere-hala amortizatzen dira.

Bidaiatzeak, esaten didate lagunek, nazio-nalismoa ez bada, gain-gainean dudan depresio zantzuak sendatzeko balioko omen dit. Horregatik, begiak malkoz berri-z betetzen dizkidan keinu batekin, hegazkine-rako txartel bat erosi didate. Batzuk ni agurtzera etorri dira aireporturaino, eta ez dute termi-nala utzi, abioia pistatik abiatzen ikusi duten arte.

Pozik –eta begiak gorrituta– nago nire turista eserlekuan. Leihatilatik, pozezko jauziekin nire etorkizuneko zoriontasuna ospatzen, nire lagunak ikus ditza-kedan bitartean, artikulua –hau edo beste– bat buruz erredakta-tzen noa; eta beraren berritasu-nak, sotileziak, eta darion mun-duarekiko armoniak –ez oso nire izaerarena– irribarrea eragiten didate, harik eta azafata batek segurtasun uhala lotu ez dudala gaztigatzen didan arte, gutxi gorabehera Modiglianiren aipu baten erdian.

Haria apur bat galtzen dut. Motorrek orro egiten dute piano pieza leun baten gainetik. Eta hegaz-kina higitzen da. Askotan jardun dudan gai batean pentsatzen dut, eser-lekuan hondoraturik: neure heriotza posiblean.

Hegazkinetan, ñabardurarik txiki-ena ere zehatz aztertuta dago. Gauza jakina da entsaladetako azeitunen kopurua arretaz

zenbatzen dutela; zerbitzua eta, ondorioz, gizaldia hobetzean inbertituko duten diru kopuru zorabiagarria aurrezteko asmoz. Hortaz, aireratzen garen bitartean, musika klasiko deitutarik aditzen baldin bada, biga-rren erromantizismo alemandarrekoa, ez da, ezin da funsgabe izan. Ziurrenik, herio-tzari beldurrak eragindako milioika histeria krisi aurreztuko du konpainiak.

Heriotzaren beldur. Musikaren botere kontsolatzaile esentziala, ez kulturala. Exis-titzetik utzi, Ezer Ez Handira itzuli aurretiko instantea, izu-ikaraz mukurutzen gaitue-na, baina sentimenduak deitzen diegunen artean benetakoa, ez-sasia, ez-hutsala den bakarra. Hainbestearino non bitxia da denok geure buruaz ez egiterik, esperientzia haren saihestezintasunaren aurrean, beraren balizko antonimoaren –bizitzaren– edukia kutsatu besterik ezin duelarik.

Badakit ezin dela bizitza osoan heriotzaren beldur bizi. Baina horretan ez dago aitzakiarik: atenuazio mekanismoek, Estokolmo sindromeak ondorio behin-beti-koa burutik distraitu badigute ere, artistek tai gabe salatu beharreko auzia da, baina hauek, gure artean Atxagak ongi esan bezala, kontso-lamendura dedikatzen dira.

Baina, gaur, –etxekalte– uste dut musikaz landako ezein artek ezin duela heriotza, heriotza han-dia, arindu, baizik eta bizitzaren galera txikiak –bidegabekeriak– sala-tu. Hondamenaz soilik kexatzea antzezlanaren argumentua ez ulertzea da –ez konprometitze-ko modua–.

Errealitate bakarra herio-tza da, ez izatea. Ez da bizitza istripua dela uka-tzen duen pentsalaririk.

Horregatik, azken finean, herio-tzaren ideia kontsolagarria da. Ez suntsitzetik begiratu ezin ziona

suntsitzen omen du.

X hiriaren egonaldia, ondo. Iruñea beza-lakoa da, baina handiagoo, edo txikiagoo, nondik begiratzen zaion. ■

« Uste dut musikaz landako ezein artek ezin duela heriotza, heriotza handia, arindu, baizik eta bizitzaren galera txikiak –bidegabekeriak– salatu »

irudiak:
Antton Olariaga

Amatasun sakralizatuari jarriak

I

Haurdun nagoela
jakin dudanetik
nire betebeharez
maiz pentsatu dut nik.
Baldintza berri asko
daudela badakit
ama ona izateko
lehen egunetik.

XDZ/ ALBERTO ELOSEGI

IV

Pare bat ikastaro
polittak badaude...
Gero egin naiz hoge
libururen jabe...
Ez dut eman nahi pauso
txikiena ere
teorizazioak
ezagutu gabe.

II

Gauzak gal litezkeenez
nire oroimenean
blog baten jasoko dut
dena zuzenean
arreta jarriz kontu
nimiñoenean...
Gero eskertuko du
heldua denean.

V

Biok musika entzunez
haurrak zenbat bake
luze hitz egingo diot
“txiki, polit, maite...”.
Ta ez dezan sentitu
nagonik aparte
bularra emango diot
bi urtetara arte.

III

Nahiz kezka ta interesak
baditudan pranko
utzi behar ditut nire
bizitzatik kanpo
ta yoga pixkat ere
probatu beharko
haurrak ama lasaia
behar duelako.

VI

Baina nora noa ni
ai ama, ai ama!
Haurrarentzako egin
behar badut dana!
Zeinek ahantzarazi
nahi dit iragana,
ama izan aurretik
pertsone nintzana?

Binilozko diskoak
Inoiz joan ez den
euskarria itzuli
egin da

❑ *Ezpalak*
❑ *Argitalpenak*

❑ *Denbora-pasak*
❑ *Makina bat kontu*

Denboraren makina
Cyrano de Bergerac-en
benetako historia

ARGIA

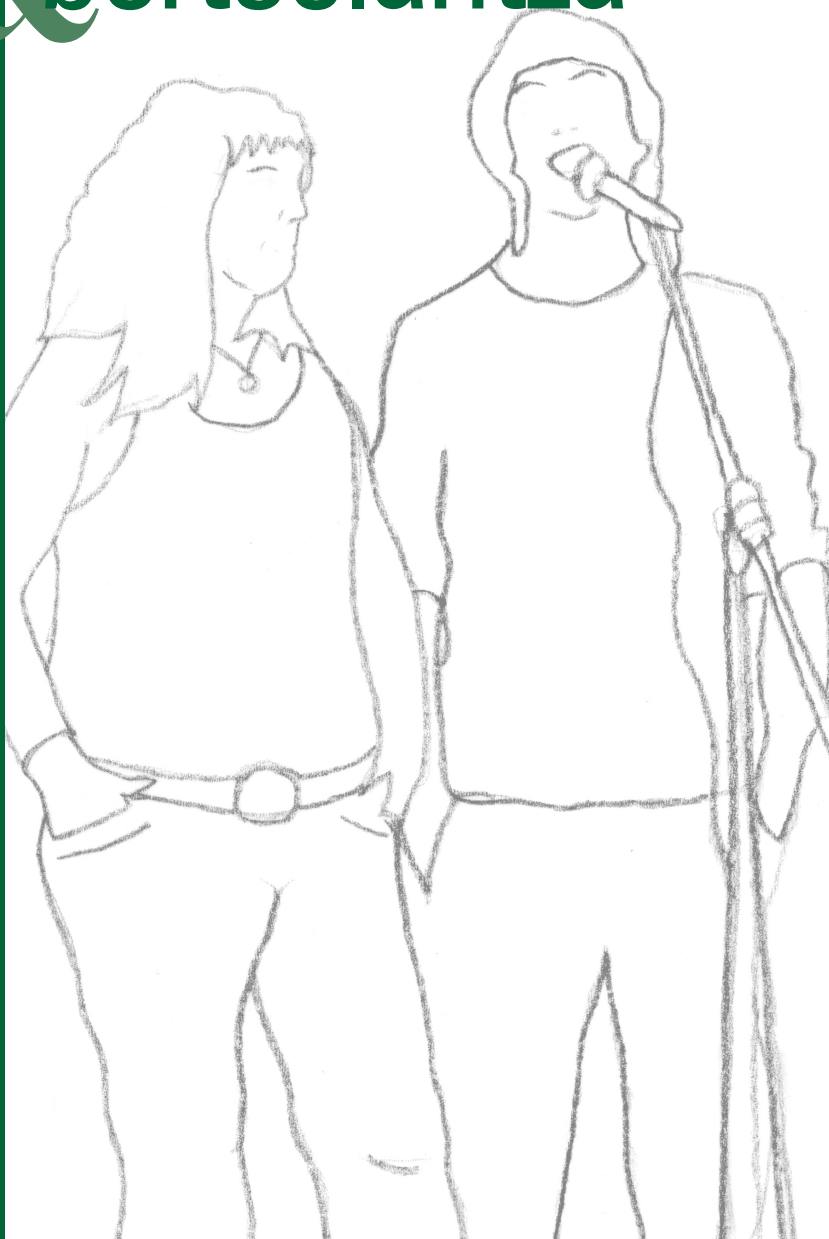
erdiko kaiera

kultura eta aisia

Mahai-ingurua

Generoa & bertsolaritza

Generoak bertsolaritzan duen eragina aztertu genuen apirilaren 26an, Lugaritz kultur etxean (Donostia) egindako mahai-inguruan. Maialen Lujanbio, Onintza Enbeita, Jon Maia eta Unai Muñoz aritu ziren mahaitik, eta entzuleak oso kualifikatuak zirenez, hainbat galdera eta ekarpen egin zituzten. Mami hartatik ideia nagusi batzuk bildu ditugu hemen, eta sakondu nahi duzuenek www.bertsoa.com webgunean duzue mahai-inguru osoa ikusgai, baita www.argia.com helbidean testu osoa eta pasarte onenen bideoa ere.

Konplexu eta estereotipoak hausteko ordua

ESTITXU EIZAGIRRE

Argazkiak: Nagore Lozano

Saioetan normalean emakume bakarrak kanta-tzeak nola eragiten du emakume horren gain eta oholtzako gainerako gizonengan?

JON MAIA. Nik ez dut oholtza gainean horren eraginik sentitzen. Baina kartel bat ikusi eta oso kartel “maskulinoa” dela pentsatzen dut askotan. Eta “maskulinoa” ez dut juzgatzen denak mutilak direlako bakarrik, zer mutil klase diren aztertuta ere bai. Nahiz eta sei gizonezko izan, kartel horretan ez dauden beste lau balira, beste perfil edo sentsibiltate batekoak, pentsatuko nuke kartel horrek baduela bere femenitatea.

ONINTZA ENBEITA. Saio bat egiteko deitzen dizutenean onena da ez pentsatzea neska zarelako deitu dizutela, hor dena okertzen hasten baita. Sekulako pisua geratzen da geure gain, badirudi ordezkatu behar dituzula ez dakit zenbat lagun lau bertsotan, eta hori ezinezkoa da. Zu zu zara, eta zeuretik kantatu behar

duzu. Batzuetan kantatzerakoan pentsatzen dut “esango nuke halako astakeria bat”, ahora etorri eta botako nuke, eta gero pentsatzen dut “bai, ederra imajina, neska batek emateko, bat etorri eta hau esan...”. Baina beno, ni horrelakoa naiz! Eta badakit Maialen ez dela horrelakoa, askoz diskretoagoa da, bi aldiz pentsatuta egiten du berba... Nik *rrrrra* botatzen dut, baina askotan moztu egiten dut nire burua, “imajina hori emango dut nik? Hori da nesken imajina?”. Beno, ba zer arraio, nire imajina bai! Baina presio hori muga bat da kantatzerakoan eta oraindik salto txiki bat dugu emateko.

MAIALEN LUJANBIO. Azken aldian sentitzen ari naiz sormen aldetik ere traba izan daitekeela saioko emakume bakarra izatea. Askotan gai bat planteatzen dute emakumearen rolaekin zerikusia duena, eta aukeratu beharrean ikusten duzu zure burua: bertsotan gaiaren plan-

teamendua bera kritikatu, edo gai horretan sartu eta saiatu umorea egiten. Kinka horretan sentitu izan naiz eta sorkuntzaren kontra-koa dela esango nuke, ze zure ideia brillante, graziosoak bota beharrean, sakrifikatu egiten duzu ideia hori, argi geratu dadin planteamenduarekin ez zaudela ados. Ideologia lehenesteko ideia sakrifikatzen duzu. Horren erremedioa da emakume gehiago egotea oholztan. Emakume asko dagoenean eta bakoitzak bere izaera lasai azal dezakeenean, ez da beldurrik izango emakumez entzuten den gauza bakarria pertsona baten ahotik bakarrik entzungo dela, egin zenezake pertsonaia bat nahi bezain muturrekoa, lasaitasuna duzulako beste batek jokatu duela beste paper bat, moderatuagoa-edo.

Politikoki zuzena da saio bat antolatzerakoan emakume bat sartzea. Baina zergatik bakarra? Maila al da arazoa?

UNAI MUÑO. Ez da arrazoi nagusietako bat, baina gaur egun bertsolaritzan mailak oso bereizita daude eta sozialki goi mailakotzat identifikatzen den bertsolaritza horretan emakumezkoen kopurua mugatua da. Antolatzaile batek punta-puntako saioa antolatu nahi duenean eta irakurtzen dituen Lan-kuko zerrendak, A mailan edo B mailan dauden emakumeak ez dira asko. Beherago jotzen badugu konturatzen gara emakumeen presentzia askoz handiagoa dela.

M. LUJANBIO. Nik uste zenbakien kontu hori ondorioa dela, jatorrira begiratu behar dela. Begiratu behar dugu gizartearen erdia izanik, zergatik diren hain gutxi kantuan ari diren emakumeak, gizonezkoekin konparatuta. Hor atzera begiratu behar dugu, heziketara eta gure gizarte ohituretara. Batetik espazio publikoa gizonezkoena izan da, eta espazio pribatua emakumeena. Emakumeen hitzari eta ekintzari ez zaio garrantzirik eman izan sozialki, plazan emakumea ez da protagonista izan, ez da erdigunea izan. Bertso eskoletan 15-16 urte dituzten neska askok utzi egiten dute, ez dutelako euren burua ikusten berrehun pertsonako plaza baten aurrean hizketarako gai. Hori kirolean eta beste hamaika aktibitateetan pasatzen da.

U. MUÑO. Maialenek esandakoarekin bat egiten dut. Ni hezkuntza arautuan nabil bertsolaritza irakasten eta nabari da. Sentsazioa dut oso txikitatik neskekin askoz exigenteagoak garela. Irakasleekin komentatu izan dut neska bat ikasle txarra izateak txokatu egiten duela, neska batek letra txarra izateak txokatzen du edo jolas garaitik lokatzez zikinduta etortzeak. Neskak emaitza onak lortu behar ditu. Mutilek tarte gehiago daukate. Neskek txikitatik garatzen dute autoexigentzia maila bat,

segurtasun falta asko ekartzen duena. Jendaurrera zoazenean, oso ziur egon behar duzu egingo duzun hori ongi egingo duzunaz, beti ikasi duzulako gauzak perfektu egiten, hori eskatu zaizulako beti. Eta juxtu bertsoa horretarako txarrena da: zuk hitzaldi bat prestatu dezakezu oso ondo baina bertsoan inprobisazioaz ari gara, bat-batekotasunaz, eta zure buruaz oso ziur egon behar duzu. Uste dut emakumeak erakutsi dioten segurtasun falta hori baduela eta horrek zuzenean eragiten diola oholztza gainean pausoa emateko. Gaur egun bertso eskoletan neskak kopuruz gehiago dira, baina oholztzara jauzia ematen dutenen artean mutilak dira gehiago. Eta ez da gaitasun problema, nik ditudan ikasleetan normalean neskek azkarrago eboluzionatzen dute.

M. LUJANBIO. Neskak perfekzionistak dira auto-suntsiketaraino, eta bertsolaritzan, gainera, ez dagokien mundu batera sartu behar dute. Emakumeengan gaizki ikusia izan da nabarmentzea. Eta bertsolaritza zerbait bada, nabarmentzea da. Jende aurrean jarri eta zure hitzaz ziur egotea. Horiak dira neskekin asko lantzen ez diren bi balore. Berdintasunarekin arriskua dago numeroetan arreta jarri eta horrekin konformatzekoa. Lagunartean, lantaldeetan eta abar nahiz eta kopuru bera egon, niretzat gakoa da batzuen eta besteen hitzak ez duela pisu bera.

Mattin gizarajoa

Entzuleen artean urte askoan feminismoaren inguruan lan egin duen emakume batek kontatu du bertsolaritzarekin izandako esperientzia gazigozoa: "1978an Udako Euskal Unibertsitatean, Iruñean, bertso afari bat izan zen. Pena dut bertsolarien izenak ahaztu baititut. Bertsolari txiki bat, txapela handi batekin [Mattin! erantzun dio publikoak], eta gizon polita, benetan hunkigarria aurkitzen banuen ere, ezin dituzue imaginatu kantatu zituenak. Ez nuen negar egin, baina errabia, pena ematen zidan haiek entzuteak. Bere diskurtsoa eta gai jarzailearena terriblea ziren, izugarri matxistak. Saio ostean emakume batzuk bildu ginen, sekulako kartelak egin genituen eta Larraona osoa haiekin josi genuen. Mattinen kontra, gizarajoa! Hurrengo egunean bilera bat antolatu zen eta 69 pertsona bildu ginen, gizonak gehiago emakumeak baino. Hor erabaki zen hurrengo urtean feminismoari buruzko ikastaroa ematea".

[Entzuleei ireki zaie txanda, eta iritsi da lehen galdera] Bertsozale Elkartean kopuruak nola-koak dira?

M. LUJANBIO. Orain ari gara egiten azterketa bat Elkartean, eta gizon eta emakumeen partehartzea nahiko orekatua da. Baina erabaki postuetan, zuzendaritzetan, eta muinekoen diren karguetan gehiengoak gizonezkoak dira.

[Entzuleen artetik iritsi da hurrengo galdera ere] Emakumeen eguneko bizitzako gaiak jarriko balira, hain onak izango zinatekete gizonak?

U. MUÑOA. Ziur aski ez. Nik sinisten dut guk geure maskulinitatea landu behar genukeela eta niri maskulino izateak modu negatiboa ere eragiten didala. Hori oso nabaria da mundu sentimentalean. Niri izugarri kostatzen zait sentimenduak adieraztea. Bertsolaritzak gizartearen inertzia jarraitzen du, eta gaiak hartzen ditu gizartearen gaurkotasunetik. Hau aldatu nahi badugu gai jartzaileetara asko jo beharko dugu, eta eztabaida hau euri ere helarazi genero ikuspegia kontuan har dezaten.

O. ENBEITA. Nik pentsatu nahi dut gizonak orain bezain onak izango liratekeela beste gai batzuk jarrita ere. Baina geure buruari autokritika eginda, uste dut badugula konplexu txiki bat neskak. Askotan pentsatu izan dugu geure gaiei buruz kantatzen ari bagara jendea aspertu egingo dugula. Badira gai batzuk guretzat egunerokoak, lagunartean komentatzen direnak eta pentsatu izan dugu areto batera igo eta horretaz ari bagara jendea aspertu egingo dela. Hor salto bat dugu emateko, geuk kendu behar diogu geure buruari konplexu hori eta gai batzuei buruz lasai jardun. Zeren futbolari buruz ehun mila aldiz jardunda jendea ez bada aspertu, gure gaiekin ere ez luke aspertu behar!

U. MUÑOA. Gaien terrenora goazenean bada nolabaiteko botere posizio bat, agian inkontzientea “Zu gizonezkoen mundura zatoz, eta makurtu egin beharko zara gure gaietara”. Eta integrazioa hortik bideratzen da. Aurrera begira, emakumearen papera izan daiteke, Onintzak esan bezala, konplexuak galtzea, baina garbi edukita botere borroka ere badela. Ni bertso bazkari batean nagoeanean, eta nire kantukidea futbolari buruz hasten zaidanean —ni oso mutila izango naiz baina futbola ez dut kontrolatzen—, protokolozko bi edo hiru bertso botako ditut, eta segituan aterako dut nik kontrolatzen dudana beste gai bat. Hor dago borroka. Agian geroago tokatuko da biok bat gatozen gai bat eta hor luze jardungo dugu. Emakumeen papera ere botere borroka horretatik ulertu daiteke, “bai, zu gizona zara eta gai batzuk kontrolatzen dituzu, gizonezkoen plazan gaude, nahi

Lau mahaikideak: Maialen Lujanbio, emakume bertsolarien erreferente nagusia; Unai Muñoa, bere burua lantzerakoan genero ikuspegia oso kontuan duen bertsolaria; Onintza Enbeita, Kabareta emankizuneko kidea eta Jon Maia, bertsolari eta etxeko-gizon lanak uztartzen dituen.

duzuna, baina ni borrokatzera nator, gaiak ere nire terrenora ekartzeko eta nire ikuspuntutik kantatu ahal izateko”.

Aurrera begira nondik jo behar da?

U. MUÑOA. Gizonezkook egin behar genuke gure generoaren irakurketa ere. Eta bukatuko dut gaurko nire hitzarekin, botere borrokarekin. Uste dut lortu behar dugula bereziki emakumeak kontzientziatzea, eurak direlako alde kaltetua. Ezin da itxaron inertziak eta enpatiak zer sortuko duten, bideak ezin du izan eskatzea, alegia “lortu behar dugu gizonezkoen enpatia, eta gizonezkoen hausnarketa...”. Garbi izan behar dugu botere espazioak borrokatu egiten direla eta emakumeak zer borrokatu asko duela, baita bertsolaritzan ere.

J. MAIA. Naturaltasunaren bila jo behar genuke. Lotsatuta, beldurrez, korrekzioaren mugari begira... bertsolariak ezin du horrela jardun. Naturaltasuna bilatu eta eragin egin behar da, adibidez gai aldetik batzuei eta besteei zer rol eman erabakitzerakoan. Botere guneetan probokatu egin beharko da emakumeen presentzia, perspektiba diferentea ekarriko duelako. Gauzak ez dira bakarrik gertatzen. Pertsonak euren kasa iristen dira gogoeta batzuetara, baina aldaketak estrukturalak dira.

O. ENBEITA. Baikorra naiz, pauso asko eman dira eta geure artean asko hitz egin dugu honetaz. Horrek esan nahi du ardura badagoela eta kontziente garena. Kabareta emanaldiarekin oso sorpresa ona hartu dut urte eta erdi honetan: entzuleak espero baino kontzienteagoa dira gai honekin. Gure barneko mugak apurtzeko ordua da.

M. LUJANBIO. Bertsolaritza oso eremu interesgarria da gai hau lantzeko, jendea sentsiblea delako. Jendeak oso jarrera ona du eta luxuzko territoriotxo bat da. Pertsonalki eta sormen mailan, nire helburua da inertziak, inkontzienteki ateratzen zaizkigun jarrera horiek detektatzea eta etetea. Bertsozale Elkartearen generoa aztertuko duen talde bat sortzeaz da eta bertso eskoletan ere landu beharreko gaia da. Baikorra izateko motiboak badira, baina ikusi behar da bizitzaren faseak aurrera joan ahala zer gertatzen den, gauden emakume bertsolari denak gazteak garelako. ■

BINILOZKO DISKOAK

Desagertu gabearen itzulera

Kanpai-galtzekin gertatu bezala iraganera itzultzen ari gara, hamarkada batzuk atzera. Musikak ere hartu du hurren hori eta 1980ko hamarkadaren hasierara eraman gaitu. Orduan hainbeste maitatutako biniloak salmentak laukoiztu ditu.

IURE ALTZIBAR

Argazkiak: Junkal Amores

MODERNITATEAK eta garapen teknologikoak irensten gaituen garaiotan bada lekuri euskarri analogikoaz gogoratzen denarentzat. Mp3 eta iPodak dira musika euskarririk arrakastatsuenak, baina desagertua zirudien biniloak ere badu zeresana oraindik. Espezializatutako hainbat denda eta Internet dira saltzaile, eta pertsona berriak, dirudienez, erosle.

Multinazionalek ez diote muzin egin nahi aukera berriari eta biniloa sustatzen hasi dira. Klasikoen bilduma lanak izan ziren aitzindari eta egungo taldeen ekoizpenak jarraitzaile. Pink Floyd, Coldplay, Manu Chao eta Radiohead taldeak dira “ausarten” artean sailkatu

beharreko batzuk. Eta emaitzak ikusita arriskuak arrakasta dakarrela dirudi. Hala agertzen dute hainbat argitalpenek, Espainiar Estatuko binilo salmenta ia laukoiztu egin zela diotenean. Desagertutaz emandakoaren itzulera hitz egin beharko genuke, beraz.

Binilo salmenta eguneroko bizibide dute nek ez dute hain garbi ikusten, ordea. “Biniloa itzultzen ari dela esatea ez da zuzena, ez baita inoiz joan”, dio Juan Carlos Garciak. Hamazortzi urte inguru daramatza Irungo Bloody Mary dendan mota horretako diskoak saltzen eta ongi baino hobeto ezagutzen du merkatua. “Badirudi CDak indarra galtzean multinazio-

nal guztiek hortik jasotzen zuten dirua biniloetatik lortu behar dutela, ondorioz gehiago sustatzen hasi dira. Baina binilokak beti argitaratu eta saldu izan dira”.

Bloody Mary bezalako denda espezializatuak bermatu dute, hain zuzen ere, merkatuak bizirik jarraitzea. Banatzaile handienek binilo dendei saldu gabeko produktuak itzultzea debekatu ostean, inor gutxi ausartu zen xarmaz beteriko produktu haiek saltzen, ez baitzen edonolako arriskua. Orduan bizi-raun zuten gutxi batzuek eman diote hauspoa orain artean, eta euren lanari buruzko ikuspegia ere aldarazi zenbaiti: “Ez naiz dendari sentitzen, diskoak orosten jarraitzen duenarentzat horiek lortzen dituen pertsona baizik”, dio Garciak. Izan ere, gaur egun ez dago duela hogeitaz urteko erraztasunik eta dendari-ek euren harremanen bidez lortu behar dute materiala.

Bloody Hotsak

Euskal Herrian biniloak ekoizteko proiektu berria sortu zen iaz: Bloody Hotsak zigilua. Juan Carlos Garcia eta Gaztelupeko Hotsak diskoetxearen arteko elkarlana da eta oraindik aukerarik izan ez duten taldeak ezagutaraztea dute helburu. Badakite ez dela salmenta handiak ekarriko dituen egitasmoa baina kopia kopuru jakin bat salduta taldeak lagundu ahal izango dituzte. Diskoetxe handiek eskaintzen ez duten aukera emango dute, beraz: “Multinazionalek ez dute talde berrien alde egiten eta horrek ahalbidetzen die inolako arriskurik gabe diru sarrera handiak lortzea. Gureak arrisku handiagoa du, baina musikari diogun maitasuna kontuan hartuta merezi du ahaleginak”.

Goiko argazkian, Juan Carlos Garcia, Irungo Bloody Mary dendako jabea. Behean, denda horretan salgai dagoen binilo bilduma zabala.

Flaming' Groovies taldeko kide izandako Roy Loney-k eta Señor No talde donostiarrak elkarlanean grabatutako binilo singlea izan da zigilu berriak kaleratutako lehen lana. Horren jarraipena izango da uda ondoren bi taldeek argitaratuko duten LPa. Sexy Sexers, Sarris Rock & Roll Trio, Thunder Express, Las Membranas eta Los Creyentes taldeen lanak ere emango dituzte ezagutzera.

Orain arte ekoiztutako singleak jendearengana helarazteko tresna indartsu-netakoa izango da Internet, eskaera egon arren mota horretako produktuentzat saltoki gutxi baitago. “Jendeak esaten du sarearen agerpena txarra izan dela, baina positiboa izan da. Badakigu baliabide horri esker jendeak taldeak entzungo dituela eta musika hori gustuko duenak erosi egingo duela”, zehaztu du Garciak. Gazteenengana ere heltzeko bidea izan liteke sarea, biniloa musikaren historian zehar galdutako tresna modura ikusten baitute horietako askok.

Ezin da jakin zein den bere bereizgarria, zergatik hainbeste urte igaro ondoren ere hain bizirik jarraitzen duen euskarriak. Ehunka arrazoi egon litezke: eskaintzen duen soinu garbia, zalantza askoren ostean CDa hautatu zutenen itzulera, gazteenek orain ezagutu izana, taldeek duten konfiantza, ia kartel itxurako azalak, bere garaikoen nostalgia edo besterik gabe betidanik atxiki zaion xarma. Argi dagoena da gero eta aparailu txikiagoek arrakasta lortzen duten gizartean biniloak bere txokoa izaten jarraitzen duela, urteetan joan-etorrian ibilitako modaz harago. Haren maitalerik sutsuenek ere hala diote: “Ez da inoiz moda kontua izan, eta ez da inoiz izango”. ■

ZIO

● ZIENTZIA
● IRAKURLE
● ORORENTZAT

Euskal Herriko Unibertsitateko Euskara Zerbitzuak duela lau urte abian jarritako ekimena da ZIO (Zientzia Irakurle Orentzat). Bizkaiko Foru Aldundiaren babesa duen bilduma honen xedea ezagutza edonoren esku jartzea da, liburu interesgarriak, entretenigarriak eta kalitatezkoak eskainiz. Oraingoz, sei dira bilduma osatzen duten lanak. Zientziara hurbiltzeko tresna fresko eta erabilgarriak ZIOk dakartzanak.

gure
artean
euskaraz

Universidad
del País Vasco

BFA
DFB

Bizkaiko Foru Aldundia
Diputación Foral de Bizkaia

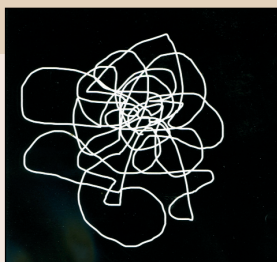
Argitalpenak

Diskoteka

IKER BARANDIARAN

Inozentzia eta esperientzia lan xume batean

Mara Laudioko Igor Arzuagaren aspaldiko goitzen artistikoa da. Hainbat musika talderen aritu ondoren, geldiezina da Arzuaga, eta budisten deabruaren txapela oharkabean jantzita, bakar-bakarrik grabatu ditu hamar kantuok. Pianoa eta ahotsa bidaide bakarrak dituela, gordintasunaren eta xamurtasunaren artean koka ditzakegun pieza biluziak idatzi ditu, ia guztiok daukagun lagun eroaren dualitateari ozen ez, baina irmo abestuz. Lan berezi honetan antzeman daitezke Tom Waits, itsasokoko eta eliza handietako oihartzunak, Frantziako kabareta, 1970eko hamarkadako mugaz bestaldeko euskal kantu tristeak, Clayderman... Ironia, hausnarketa, inozentzia eta esperientzia batzen ditu modu xume bezain ulertezinean, eta entzunaldi bat baino gehiago egitea eskatzen du.

Lagun eroa

Mara

POLITBURO RECORDING FIASCO

Iraupena: 37'00"
7 euro

MARA

«Malenkoniak bere edertasun kutsua daukala errebindikatu nahi dut»

Kantariak gordin, single eta zuzen ateratzen dute barruan daramatena. Zure bihotz taupaden soinua da abesti bakoitzean entzuten duguna?

Ez beti. Batzuetan eszenifikatu edo berrinterpretatu egiten ditut sentimenduak. Ez dira beti momentuko esperientziak. Bizi ditudanak, oraindik bizi ez ditudanak, bizi nahiko nituzkeenak, gogoak, ametsak eta abar daude.

New York zure kantu askotan ageri da...

Bai, han ibili nintzen trikitilari. Brooklyngo etxe okupatu batean bizi izan nintzen eta trikitia metroan jotzen nuen, baina ez nintzen hara folklorista moduan joan. Izugarria izan zen han eza-gutu nuena: okupazio mugimendu indartsua, erakusketa aretoak, CBGB...

... eta hain arrasto handia utzi zuen zugan?

Bai. Beti dago presente. Niretzat aldaketa irudikatzen du, Galileok mundua borobila zela esan zuenean bezala. Niretzat Audio eta Bilbo bakarrik existitzen ziren, eta han kultura zabala aurkitu nuen. Handik bueltan frustra-

zioa izan nuen, hemen kulturari ez diogulako halako tratamendurik ematen.

Gaztelupeko Hotsak diskoetxetik Politburo Recording Fiascora pasa zara...

Bai, askoz erosoago nago, Politburokoek musika beste modu batera maite dute, nik bezala; eta ildo alternatiboan gustura nago. Hala ere, argi daukat nire lana jendearengana heltzea nahi dudala. Niretzat musika ezinbestekoa da, terapeutikoa, baina ez baduzu erreallitate ukigarri bat ikusten, ematen du uneoro autome-dikatzen ari zarela. Nik espresatu egin nahi dut.

Diskoko kantuak biluziegi aurkeztu dituzula esango nuke.

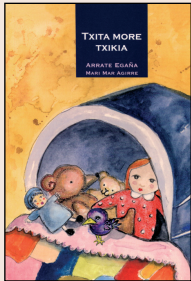
Ez dakit. Aurretik Mara izenarekin egin nuena oso barrokoa iruditu zitzaidan.

Orain informazio hori guztia nire eskuetan sintetizatu nahi nuen, pianoan. Gainera, kontzertuak egiteko askoz errazagoa da, ia ez dut ezer behar. Horrela antzezgarritasun handiagoga du, eta nik malenkoniak bere edertasun kutsua daukala errebindikatu nahi dut.

Liburutegia

PILAR IPARRAGIRRE

Txita more txikia

Arrate Egaña

EREIN

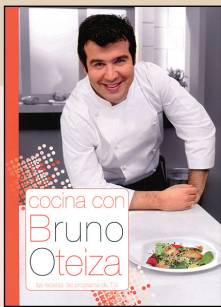
38 orrialde

8,26 euro

Txita txikia eta neskatoa

Arrate Egaña idatzi du kontakizun hau eta Mari Mar Agirrek egin ditu marrazkiak. Liburuko protagonista animalia zalea da. Anai-arrebak etxean utzita, amarekin eta izeba Pakitarekin erosketak egitera atera, azokara iritsi eta txoko batean txita more txikia aurkitu zuen. Arra zen eta arrautza jarri ezin zuenez, bere jabeek bota egingo zuten, baldin eta gure protagonista bezalako neska panpoxa batek bere etxera eraman izan ez balu. Gogoz kontra, amak azkenean txita erostea onartu zuen. Etxera iritsi eta ahizpa handia izugarri poztu zen txita ikustean, berehala ahaztu bazuen ere. Biki

txikiek beldur pixka batez begiratu zioten, hanka batetik heldu eta lurrera bota arte. Orduan, protagonistak erabaki zuen berak bakarrik zainduko zuela txita. ■

Cocina con Bruno Oteiza

Bruno Oteiza

BAINET

200 orrialde

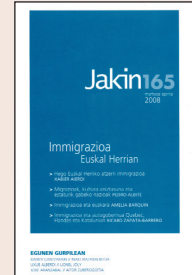
22,95 euro

Bruno Oteizaren sukalde errezeta besteak ez bezalakoak

Gaztea izan arren, herrialde askotan lan egina da gaur egun Mexikon jotetxea duen Bruno Oteiza sukaldaria. Eta lekuan lekuko sukaldaritzak irakats diezaiokeena ikasteko prest dagoen gizona denez, bere sukaldaritzan osagai horiek gehitzen ahalegindu da. Baina argitaletxeak kaleratutako *Cocina con Bruno Oteiza* liburuan, sukaldariak bere garaian telebistan eskaini zituen errezetak bildu dituzte. Bereziak dira, baina etxean egin daitezke guztiak, bai piperrez lagundutako odolki kroketa, baita babarrun saldarekin gozatutako urdai karamelatua ere; eta txapelaz hornitutako kuitxo beteak, txanpinoi apartak, indabaz lagundutako zerri belarriak, izokin ez egindako hainbat plater, edota pikilo piperrez osatutako bakailoa pil-pilean. ■

Immigrazioa aztergai

Immigrazioaren fenomenoak da *Jakin* aldizkariaren azken zenbakiko gai nagusia. Euskal Herriko testu-guruaz jardun dute Xabier Aierdi, Pedro Albite eta Amelia Barquin irakasleek, bakoitzak fenomenoaren ikuspegi diferentea landuz. Aierdik Hego Euskal Herriko immigrazioa aztertu du; Albitek kultur-aniztasuna eta estaturik gabeko nazioetako migrazioa uztartu ditu; Barquinek berriz, etorkinen eta euskara ikastearen inguruko gogoeta proposatu du. Gainera, Ricard Zapata-Barrero Pompeu Fabra unibertsitateko irakaslearen artikulua ere badakar aldizkariak. Quebec, Flandes eta Kataluniako egoera du aztergai Zapata-Barrerok. *Egunen gurgilean* sailean berriz, Xabier Gantzarain, Iñaki Irazabalbeitia, Uxue Alberdi, Lionel Joly, Joxe Aranzabal eta Aitor Zuberogoiatiak gaurkotasanarekin lotutako gaiak landu dituzte. ■

Jakin

Batzen artean

JAKIN

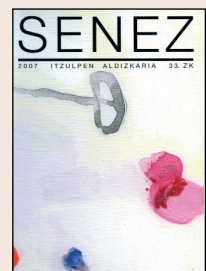
168 orrialde

45 euro

(urteko harpidetza)

Zalduaren Itzalak lau hizkuntzatan

Euskal itzultzaile, zuzentzaile eta interpreteen elkarrekin plazaratzen du *Senez* aldizkaria. Argitaratu berri den 33. zenbakia berezia da, euskal literaturaren lagin bat hizkuntza ugari biltzen duela. Oraingoan Iban Zalduaren *Itzalak* ipuin liburitik hartutako izen bereko narrazioa kaleratu dute, jatorrizko hizkuntzan ez ezik, Angel Errok gaztelaniara, Christiane Bendelek alemanera eta Roberta Gozzik italierara egindako itzulpenetan. Aldizkarian hori baino gehiago ere badago gainera. Esate baterako, Iban Zalduaren *Itzulpeningintza* testua ageri da aldizkariaren hasieran, eta amaiera gisa, Kristin Addisek ingelesera itzuli duen *Nekane* kontakizuna dago, baita Iban Zalduak berak euskarazko *Nekane* ipuinarekin egin duen gaztelaniazko autoitzulpena ere. ■

Senez

Batzen artean

EUSKAL ITZULTZAILE,
ZUZENTZAILE ETA
INTERPRETEEN
ELKARTEA

110 orrialde

Los
impresentables

Tomás Afán

ARTEZBLAI

88 orrialde

Demokraziaren erresumako antzerkia

1968an Jaénen sortutako Tomás Afánen *Los impresentables* antzezlaneko protagonistek antzerkigintzan jardun nahi dute. Horretarako, hainbat lan moldatuko dituzte. Baina demokrazia eta adierazpen askatasunaren erresuman bizi direla jakin arren, beti daukate arazoren bat bururatzen zaizkien lanak antzeztu ahal izateko. Gaixotasun sendaezina dutenen egoera agertzea ez da oso atsegina; terrorista filantropikoari bizia ematea ez da egokitzat jotzen; emakumeen aurkako tratu txarrak eta bortxaketak plazaratzean ere ez dabilta oso fin; Jainkoa edo Ala tartean sartzen dituztenean ez dute asmatzen; edo, beharbada, terrorista beldurgarrienak nortzuk diren argiegi azaltzen dute. ■

Arkume eroaren gaixotasuna haurrei zuzendutako liburuan

Serafin arkumeak arreba txiki bat dauka. Caligulina du izena. Jaio zen egunean amak biberioa eman zion. Baina Caligulinak eskuetan hartu eta txikitu egin zuen, haragia nahi zuela oihukatuz. Beraz, amak xerra handi eta zuku-tsu bat prestatu behar izan zion. Eta geroztik haragijale amorratu bihurtu zen Caligulina. Gose aseezina zeukan arkume txikiak. Bi letagin txiki atera zitzaizkion hainbeste haragi jateagatik. Serafin berari ere koska egingo zion sabela betetzeko okela puska bat eman ezean. ■

Arreba haragijalea

Tai-Marc Le Than

IBAIZABAL

32 orrialde / 7,20 euro

TXILLARDEGI

«Beharrezkoa da astronomia giza patua zentzuz ezartzeko»

1970ean ETako militanteek 6 heriotza-zigor eta 752 kartzela urteri aurre egin behar izan zieten, zein izan zen Jean Paul Sartreren jarrera?

Franco goraki gaitzetsi eta ETako militanteen alde “arrunt bustitzea” erabaki zuen.

Eta zure saio hauetan bera gogoratzeko arrazoia?

Garai hartako “modako *gauche divine*” espainolizaren kontra, eta Francoren kontrako oposizioan PCEk isilpean bildutako ospearen aurka altxatzean, urrats erraldoia egin zuen Sartrek Espainian benetako ezkerria eta Euskal Herrian ezker abertzalea sor zitezen. Horregatik idatzi izan dut zenbait aldiz badela garaia Sartreren omenez kale edo enparantza batzuk beraren izenaz bataiatzeko.

Rosalía de Castro ere gogoratzen duzu. Zergatik?

Galizia neure bigarren aberritzat daukat. Lurraldea gogoratzean, Rosalía poeta hilezkorra hain zehazki azaldu zigun herriaren patu hitsaren oinazea datorkit. Azkeneko espainiar kolonia izan baita Galizia, gu berandu arte jabetu ez arren.

Eta gainerako gaiak, zer dela-eta aukeratu dituzu?

Gai unibertsalak ukitzen dituzte. Ameriketako genozidioa salatu behar dela iruditzen zait. Eta oraindik gure artean darwinismoak merezi duen maila ez duela jaso. Bestalde, *Antropokeriak* saioak erlijioaren eta antropozentrismoaren kritika gogorra izan nahi du. Azkenik, bi saiakera moldatu ditut astronomiaz. Giza patua eta lekua zentzuz ezartzeko guztiz beharrezkoa iruditzen zait. Liburu hau eskaini nahi nieke, beraz, giza arazo nahasiak beren haragi eginik ere, kosmosaren eskeratasun miste-riotsuak pentsakor uzten dituen guztiei.

egileari galdezka

Txillardegik eskainitako zazpi saiakera biribil

Jose Luis Alvarez Enparantza Txillardegik (Donostia, 1929) bizitzak eta bere irakurza-

letasun etengabeak eman dion eskarmentutik idatzi du *Horretaz. Zazpi saiakera labur* liburua. Duela 42 urte idatzitako beste saiakera batzuk gogoan –Goiztiri argitaletxean argia ikusi zuen *Hunataz eta Hartaz* liburukoak alegia–, trilogia osatu nahi izan du oraingo saiookin. Aurrenekoa Jean Paul Sartreri eskaini dio, iruditzen zaiolako ezezagun dela oraindik ere gurean, Euskal Herrian ahanztura besterik mereziko ez balu bezala. Rosalía de Castro eta Galizia dauzka hizpide bigarrengean –herrialde hau bere “bigarren aberritzat” dauka, eta besteak beste, 52 urte joan dira Ferrolen *Leturiaren egunkari ezkutua* idatzi zuenetik–. Hortik aurrera, Ameriketako genozidioa –Herbeheretan eta

Horretaz
Txillardegik
ELKAR

220 orrialde/
19,50 euro

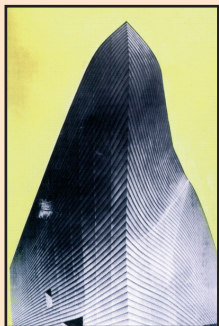
Kanariar irlatan gertatutakoak ahaztu gabe–; gure artean darwinismoak merezi duen maila izatearen aldeko aldarria, eta erlijioaren eta antropozentrismoaren kritika gogorra egin ditu. “Munduaren ardazta ez garelako”, giza patua eta lekua zentzuz ezartzeko guztiz beharrezkoa iruditzen zaiolako, astronomiari eskaini dizkio azkeneko bi saioak. ■

Ezpalak

JON TORNER

Iñigo Aranbarri eta Carlos Ruiz Zafon idazleek jasoko dute Zilarrezko Euskadi Saria, Donostiako Liburu Azokan gehien saldu diren eleberririk beraienak izan direlako. Euskarazkoen artean *Zulo bat uretan* nobela (Susa) gailendu da, eta gaztelaniaz idatzitakoan artean *El juego del ángel* (Planeta).

Ilan Wolf artista israeldarraren argazkiz osatutako *Camera Obscura* izeneko erakusketa zabaldu dute Donostiako Kursaleko Kubo aretoan. Irudi guztiek Donostia erakusten dute, baina ikusleak ezagutzen ez duen ikuspegi batek, distortsionatuta baitaude. Erakusketa ekainaren 29a arte izango da ikusgai.

Uxue Alberdi irabazi du Gabiriko (Gipuzkoa) Osinalde elkartearen jokaturako Osinalde Bertso Sarietaren 37. edizioa. Entzuleen saria Julio Sotok jaso zuen eta saioko bertsorik onenaren saria, berriz, Alaia Martinek.

Matthew Ritchie, David Altmejd, Javier Perez eta Rirkrit Tiravanija artisten instalazioak jarri dituzte ikusgai Bilboko Guggenheim Museoa. Erakusketa 2009ko urtarilaren 11 arte izango da zabalik.

Fernando Velázquez konpositorea sarituko du FANT zinema jaialdiak

FANT BILBOKO ZINEMALDI FANTASTIKOA maiatzaren 8tik 16ra bitartean egingo da. Dozena bat film lehiatuko dira Sail Ofizialean, horien artean Malagako Zinemaldiko sari nagusia irabazi zuen *3 días* pelikula espainiarra. Horiez gain, film labur zahar eta berriak proiektatuko dituzte Bilboko areto desberdinetan; baita Nontzeberri atariak antolatutako Nontze-flash Animaziozko Filmen Lehiaketan eta Nontze-film Film Laburren Lehiaketan saritutako lanak ere. Hitzaldiak, kontzertuek eta Fant Lab egitasmoak osatuko dute egitaraua. Zinemaldia-
ren 14. edizio honetan, Fernando Velázquez musikagile bizkaitarrak jasoko du Fantrobia Saria. *El Orfanato* filmerako konposatu zuen soinu bandak egin du ezagun Velázquez. Interneten: www.fantbilbao.net.

Zabalik da kulturgintzari buruzko graduondokoan izena emateko epea

ARTEOLA ELKARTEAK eta Mondragon Unibertsitateko (MU) Huhezi fakultateak antolatuta, kulturgintza transmisioari buruzko graduatu ondoko ikastaroa eskainiko dute bigarrenegoz Eskoriatzan. Unibertsitateetako irakasleek eta kultur eragileek (musikari, bertsolari, idazle eta abarrek) emango dituzte klaseak. Matrikula egiteko epea maiatzaren amaieran itxiko da. Antolatzaileek 60 laguneko taldea osatzea dute helburu. Bukatzear den ikasturte honetan, besteak beste, Benito Lertxundik, Xabier Letek, Bernardo Atxagak, Mari Jose Olaziregik, Andoni Egañak, Jon Sarasuak eta Fermin Muguruzak parte hartu dute.

[Maddi Oihenart abeslariak](#)
[Diario de Noticias-en](#): «*Hari-biru* diskoa nire izenean kale-ratzea diskoetxeak erabaki du, industriaren beharra dela eta. Ni gaizki sentitzen naiz bakarlarri moduan, zeren bakarrik ezingo nuke ezer egin, ez nuke kantan aritzeko gogorik, ez lehen ez gero».

gara hemen asko, eta uste dut hori baino profesionalagorik ez dagoela. Nire iritziz dantzari begira bizi garenak, dantza gure lehentasuna, gure bokazioa eta gure interresgune nagusia dugun guztiok gara ADDEko kide izateko egokiak».

[Oier Araolaza dantzariak](#)
[Dantzing webgunean](#): «Elkar-te Profesionala dela dio Euskal Herriko Dantza Elkarte Profesionalak (ADDE). Dantzaren alorreko profesionalen elkarte dela esan nahi du horrek? Zer da dantzaren profesionala izatea? Dantzik bizitzea bada, uste dut oso gutxi izan daitezkeela hemen eta orain dantzaren profesionalak. Baina dantza-tik baino dantzarako bizi

[Alber Vazquez idazleak](#)
[Diario Vascon](#): «Errealitate hurbiltzeko era guztiak probatu ditut eta zentzuzkoena umorea iruditzen zait. Ikuspuntu guztietatik antzeko ondorioetara iritsi zaitezke, baina umorearekin behintzat barre egiten duzu. Idazle askori paperean idatzitakoa kutsatzen zaigu. Beraz, testua tristeza bada deprimitu egiten zara, eta alai bada, errealitateari grazia puntua topatzen diozu».

Guikuri Nekazal Etxea

Guikuri, 1 Tel.: 945 464084
01138 Murua (Araba) 615 782323
guikuri@euskalnet.net • www.guikuri.com

Abarrak

UNAI BREA

Salmenten erregearen azkenaurrekoa

A world without end, Ken Follett.
(Dutton, 2007)

Urtebetetzean oparitu zidaten *A world without end*, *Un mundo sin fin* nik jasotako bertsioan eta *Un monde sans fin* Euskal Herriko beste erdara nagusian. Euskaraz, oraingoz, ezta hasiera ere. Liburuak eskuetan hartu bezain laster ohartu nintzen lana izango zela irakurtzea;

giharrentzat, esan nahi baita. 1.177 orrialde, aizue. Ez pentsa erraz erabiltzeko alea denik galestarrak emandako liburukotea. Baina *best seller-a best seller* da, eta oparia opari. Hortaz, kementsu ekin nion irakurtzeari, Follett *writer* baino *seller* hobea dela jakin arren.

Ez nadin hipokrita izan hala ere; banekien istorioaren bihurguneek gupida gabe erakarriko nindutela. Esan gabe doa, eszeptizismoz bapo hornitu nintzela irakurtzen hasi aurretik, badaezpada iruzkin honen antzeko ezer idaztea egokitzen zitzaidan edo. Neu ere literaturara onaz dakitenen podiumetik hurbildu nahi nintzaion *A world without end*-i, neuk ere ganorazko kritikariaren doinuaz jardun nahi nuen Folletten prosa arrunt samarraz, pertsonaien psikologia lauaz, literaturaren historiari egin dion ekarpen ezaz.

Gogora dezagun nola gertatu ziren gauzak: Follettek orain heme-retzi urte kaleratu zuen *The pillars of the Earth*, Lurraren zutabeak, eta egilearen kontu-korrontearenak ere bai, hein handi batean. Orduko arrakastak oraingo ondorengoa ekarri du. Katedral baten eraikuntza izan bazen lehen liburuaren ardatza, katedral beraren lehen hondamendi zantzuek behar zuten segidaren aitzakia. Eta aitzakia besterik ez dira izan, zinez. Gasteizko Santa Maria katedrala berritzeko lanek eman omen zioten Folletti *A world without end* idazten hasteko inspirazioa; baina Kingsbridge-ko katedralaren ajeek liburuaren %3 ere ez dute betetzen, eskuzabalak izanda. Sekula estatua merkeagorik!

Bestela, lehenengo liburuaren ildo bera jorratzen da bigarrenengoan. Matazak azpi-matazarekin korapiloa osatu, eta ea nola askatuko, loa galarazi irakurle txintxooi. Pertsonaiak zeharo dohatsuak edo biziki zitalak izan daitezke, *The pillars of the Earth*-en bezala. Erdibiderik ez fikziozko Erdi Aro honetan. Han-hemen Folletten ahalegintxoren bat igartzen da hori hala izan ez dadin, pare bat gaiztakeria txiki eginaraziz istorioko heroiei, baina gehiegi tematu gabe. Zerbait berri aipatze-kotan, akaso, XIV. mendeko Europa suntsitu zuen izurriaren deskribapena. Hori da liburuaren elementurik interesgarrienetakoa gure uste apalean. Gainerakoan, sexu asko eta katedralgintza gutxi. Entreni-mendu ordu batzuk –askotxo– nahi dituenarentzat zeharo gomendagarria. Horrek duen meritua aitortu diezaiozun Follett jaunari.

NEURE BURUA NIK NEUK GIDATZEKO PREST!

WWW.MONDRAGON.EDU/PREST

PREST

MONDRAGON
UNIBERTSITATEA

2008
berrikuntza urtea
euskadi
año de la innovación

Ihesi

Euskal Herria ezagutuz

TESTUA ETA ARGAZKIAK:
UNAI CUEVAS

Balmaseda (Bizkaia)

Erdi Aroko oihartzunak

Menako Lope Sanchezek Balmasedako hiribildua sortu zuen 1199. urtean, Logroñoko foruaren bitartez. Hala, Bizkaian sortutako lehenbiziko hiribildua da ondoko lerrootan bisitatuko duguna. Merkatu-hiri eta kostaldeko Done Jakue bidearen gune garrantzitsua izaki, Zubi Zaharra bezain eraikin esanguratsuak utzi zituen Balmasedan Behe Erdi Aroak.

Urteak igaro ahala, Erdi Aroko garai oparoak joan zirenean, balmasedar askok hiritik kanpo alde egin behar izan zuten. Mexikora, Kubara eta Perura abiatu ziren, zilar ustiakuntzan, merkataritzan nahiz meatzaritzan aritzera, eta handik itzultzerakoan indiano bihurtu ziren. Ameriketako pilatutako dirutzaren zati bat fundazioak sortzera bideratu zuten, eta gaur egun, garai haietan egindako hainbat eraikin ikusteko aukera dugu, oraindik zutik.

Indianoak bizi ziren etxeak ere ikus daitezke La Magdalena pasealekuan.

Hiriak, jatorrian, lau kale baizik ez zituen: Aldapa, Hedegile, Erdikoa —orain Pío Bermejillo— eta Zaharra, gaur egun Martin Mendia izenekoa. Ikusten denez, hiria azpiegituraz hornitu zituztenak ez dituzte ahaztu. Horren adibide Mendia jauna dugu. Hiriko seme kutuna izendatu zuten, eta beraren irudia San Severino plazaren erdian kokaturik dago.

Zubi Zaharra, Balmasedako ikonoa

Dagoeneko hiriaren ikur bihurtu den Kadagua ibaiaren gaineko Zubi Zaharra (edo Muzarena) aipatzea derrigorrezkoa da. Ez dugu haren egilearen izena ezagutzen, baina hori ez da oztopoa Bizkaiko Erdi Aroko arkitekturaren erreferentzia nagusietakoa izateko. Monumentu nazional izendatuta dago, egon ere.

Zubiak Done Laurenti auzora jotzen du. Judutarren bizilekua izan

Zubi Zaharra. Antzina Gaztela eta Kantauri itsasoa lotzen zituen merkataritza-ibilbideak hemen zuen nahitaezko igarobideetako bat.

Ezkerrean, Balmasedako indianoek eraikitako etxe ugarietako bat. Goian, Martin Mendiaren estatua, San Severino plazaren erdian.

zen hura, 1486. urtean hiritik bota zituzten arte. Handik hurbil, Santa Klara monumentu multzoa ikus daiteke. Elizak eta komentuak osatzen dute, eta bigarrena hotela da orain. Berriro ere erdigunera hurbilduz, Martin Mendia kalean barna, San Joan Moraleko eliza aurkituko dugu. XV. mendeko eraikin horretan dago gaur egun Balmasedako Museo Historikoa. Aurrerago, ezkerretara, Horcasitas Jauregia dago, 1841. urtera arte errege-aduana izandakoa. Urte hartan, Lehen Karlistaldia amaitu eta gutxira beraz, kostaldera eraman zuten aduana, Balmasedari hainbat mendez izandako funtzioa kenduz.

Hedegile kaletik behera San Severino plazara iritsiko gara. Hiriko biztan-

leen gunera. Izen bereko eliza nabarmentzen da hemen. Alboan udaletxea. “Mezkita” ezizenez ezagutzen dute bertakoe, mudejar estiloko eraikinak gogorarazten baitituzte haren arkupeek.

Aste Santua, Erdi Aroko merkatua eta putxerak

Gaur egungo Balmaseda toki entzutetsua baldin bada, hiru ospakizunei esker da. Batetik, Aste Santuan izaten diren prozesioek ospe handia lortu dute Euskal Herriko mugetatik kanpo. Hiritarrek Jesusen pasioa gogoratzen dute urtero, garai hartako janzkerekina kalera ateraz.

Historian aurrera eginez, Erdi Aroa ere oso gogoan dute balmasedarrek. Ez da harritzekoa, hiria orain dela 800 urte baino gehiago sortu zen eta. Zortzi mende askotan betetzen ez direnez, urtemuga hori ospatzeko Erdi Aroko merkatua antolatzea bururatu zitzaion. Geroztik, urtero, asteburu osoa irauten duen garai haietako merka-

tuaren moztorra janzten du hiriak, izugarrizko arrakastaz gainera. Azken urteetan, 150.000 bisitari baino gehiago hurbildu dira bi egun horietan antolatutako emankizunak ikusteko asmoz.

Festa eta ospakizunarekin jarraiki, Putxeren Jaia ospatzen dute baita ere. Lapiko berezietan egiten den indaba, urdail, txorizo eta odoloste platera da putxera. Industrializazio garaiko ohitura da. La Robla trenbideko makinistek, negu gorrian ezin zuten trenetik jaitsi, lapiko edo putxera delakoetan berotzen zuten janaria, trenaren lurrina erabiliz. Eta indabei laguntzeko, zer hobe bertako txakolina baino. XV. mendetik lantzen da Balmasedan txakolina; Done Jakue bidetik zetozen fraide frantziarrek ekarria omen. Mende batzuk geroago, 1892an, sortu zen La Encartada txapel-fabrika, hirigunetik hiru kilometro. La Encartadak 1992an itxi zituen ateak, eta iazko urtariletik museo bihurtua dugu. Hain antzinakoak ez diren zenbait bizimodu museo-gai baitira gaur. ■

20, 30, 35, 40... eta
50 urtera arteko hipotekak.
Tasazio-balioaren
%100eraino
eta abalik gabe.

etxetik botako
zaituzte

zeure erara
bbk
hipotekak

Makina bat kontu

JOXERRA AIZPURUA

TELEFONIA

Enkriptatutako SMSak

ESKUKO TELEFONO guztietatik mezu enkriptatuak bidaltzeko aukera dago jadanik, beti ere mezua bidaltzen duenak zein jasotzen duenak, sistema berdina erabili ez ezik, enkriptazio-kode bera baldin badute.

Simore izeneko enpresa SIM txartel bereziak erabiltzen hasi zen orain dela urte batzuk. Lehenengo berezitasuna txartel bikoitza da: bi txartel jartzen dira normalean bakarra sartzen dugun lekuan, eta horrela bi linea eskura izateko aukera du erabiltzaileak. Batetik bestera nahi bezala, eskuz edota automatikoki, igaro daiteke.

Joan den urtearen amaieran Simorek *Gold* bertsioa zabaldu zuen European. Hainbat sistemarekin bateragarria da, eta

Eskuko telefono guztietatik SMS enkriptatuak bidaltzeko aukera zabaldu du Simore enpresaren sistema berriak.

O s a s u n a

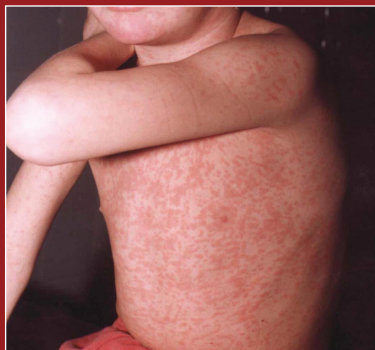
JABIER AGIRRE

Elgorriak gora egin du European

2008AN 1.300 ELGORRI KASU erregistratu dira Suitzan, Erresuma Batuan, Frantziako eta Espainiako Estatuetan, Danimarkan, Alemanian, Austrian eta Norvegian. Apirilaren 7ra arte 75 kasu susmagarriren berri eman da Espainiako Estatuan, eta horietatik 40 baieztatu dira gerora. Ia denak Andaluzian eman dira, brote beraren inguruan.

Egoera ez da ustekabekoa izan osasun alorreko agintarientzat. Azken hiru urteotan, elgorri kasuak hamabost aldiz biderkatu dira. Gaitzak 2006an hartu zuen indarra eta 197 kasu erregistratu ziren. Kontuan izan behar da aurreko urtean, 2005ean, hamazazpi gaixo baino ez zirela izan. Iaz ere goranzko joerak jarraitu zuen eta 265 izan ziren kutsatuak. Ondorioz, Espainia kasu gehien eduki duten Europako herrialdeen mailan kokatu zen, aurretik Irlanda, Suitza, Errumania, Erresuma Batua eta Alemania besterik ez zituela.

Sukarra, erupzioak —orban gorrixkak— gorputz osoan, konjuntibitisak... Elgorriaren ohiko sintomak Europa osoan berragertzen hasi dira, medikuek gaitza ia ahaztuta zute-

Txertoari esker ia desagertuta zegoen elgorria, baina itzuli egin da.

nean. Elgorriaren txertoa hazizurrien eta errubeolaren kontrako txertoekin batera ematen da, ziztada bakarrean, txerto hirukoitz birikoa izenez ezagutzen den horretan. Segurua eta eraginkorra da; beraz, nola ulertu gaixotasunak egin duen gorakada? Arrazoiak asko izan daitezke: txertatu gabeko etorkinak lurralde horietara etortzea, albo-ondorioen beldur hiritar batzuek beren seme-alabei txertoak jartzeari uko egitea...

Elgorria oso kutsakorra da. Txertaketa bidez estaldura-mailarik handiena lortu zen urteetan elgorriak ia desagert-

teraino egin zuen behera. Baina, aldi berean, gaitzarekin harremanetan egotean biztanlerian eragiten zen immunitate naturala ere jaitsi egin zen. Ondorioz, birusak berriro ere kutsatzeko ahalmena du eta arrisku bilakatu da, batez ere txertatu gabeko hiritar multzoentzat, dela hamabost hilabetetik beherako haurtxoak direlako —adin horretara iritsi arte ez zaie txertorik jartzen umeei—, dela gaitza inoiz izan ez duten 25-40 urte bitarteko helduak direlako —umeak zirenean txertorik ere ez zegoen—.

landareak

JAKOBA ERREKONDO

mandio@zerain.com

Gero garo

DAGOENERAKO, datorkien bolada onari usaina hartua izango diote. Honez gero milaka ehunka hamaika kolonizazio amarru eta azpijoko prest izango dituzte. Gero ere garotik izan dadin.

Bazka ez izateko pozoia garatzeak iraun, bizi eta hedatze bidea eman dio gure garo arruntari, *Pteridium aquilinum*. Lurpean dituen zuztar lodikoteak gizendu eta etengabe luzatu eta luzatu. Zuztarra luzatu eta landare berri bat sortu eta zuztarra luzatu eta landare berri bat sortu... Duela milaka urte bizi zen landare bera da egungoa, berbera, klona. ADN eta adimen bera ditu. Liluragarria da garo honen hazi eta hedatzeko artea. Makulu eran zabaltzen dituen orriaren muturra eta, batik bat, zuztarrarenaren formak zutabe joniarren kapitelen inspirazio iturri omen... Beste erabilera ugarien artean tori bitxia: Eskoziako klanetako gonagai tartanari eta Ipar Ameriketako indioek bere ehunei kolorea emateko, berdea, horia, marroia, beltza... gordinik edo irakinda maneiatzearen arabera.

The Independent egunkariak ingurumen editoreak, Geoffrey Leanek, idatzi duenez, oraintsu argitara eman eta pantailaz pantaila dabiltzan ikerketa baten ondorioak harrigarriak dira, eta zurtu naiz. Harri eta zur. Loreek bere usaina zabaltzeko zailtasun gero eta agerikoagoak dituzte. Loreen usainak harrapatzen duen distantzia ikaragarri moztan du kutsadurak, nonbait. Naturako prozesu oinarrikoenetakoa bat, landareen ugalketa, arriskuan omen: intsektuak ezin erakarri, loreak ez du fruiturik emango eta fruiturik gabe gosea datorkigu guri. Ezer txarrik ezean kilometrotik harantz erleek erraz adituko luketen usaina 300 metrora hartu ezinik dabiltzala dio Virginiako Unibertsitatean burututako lanak. Loretzak osatzeko erabiltzen den dragoi-muturra (*Antirrhinum majus*) izan dute gaia. Ez da zaila kontrario gogorrena zein zuten asmatzea: automobilen kea. Harago doa, ordea, kutsaduraren kiratsa. Ameriketako batik bat, baina mundu osoan, ezin konta ahala akabatzen ari diren eultzeak, gizakion elikaduran behar beharrezkoak diren erle-eultzeak, usain-kirats borroka honen ondorioz galtzen ari ote diren ba...

Bolada datorkiela garoei. Ugaltzeko lore beharrik ez hauek...

Eskoziako kilt direlakoei kolore emateko erabiltzen da garoa, besteak beste.

SMS enkriptatuak bidaltzeko aukera eskaini du lehen aldiz. Horretarako, erabiltzaileek enkriptazio-kodea adostu behar dute zortzi zifrako zenbaki baten bidez. Mezu enkriptatua jasotzen duen erabiltzaileak esanahirik gabeko ikurak baino ez ditu ikusiko bere monitorean, eta enkriptazio-kodea sartu arte ez du benetako mezua ikusiko.

Sistemaren arrakastak bultzatuta, Simorenen banatzaile eksklusiboa den Stancom-eko zuzendariak, Franck Niewolinski-k, laster gailu interaktibo berria zabalduko dutela iragarri du, baina zertan datzan zehaztu gabe. ■

MATERIALEN ZIENTZIA

CO₂ harrapatzeko material berrerabilgarria

AEBETAKO GEORGIAN, Ingeniaritza Kimiko eta Biomolekularreko Christopher Jones irakasleak ikatza kontsumitzen duten tximinia eta zentral elektrikoek CO₂-a kantitate handitan xurga daitekeela iragarri du. Horretarako, gizartearen erabiltzen dugun material bat berrerabiltzea proposatu du, baina oraingoz ez du horren izenik eman, CO₂-aren berreskurapenaren inguruan dagoen lehia izugarria baita.

Gaur egun karbono dioxidoa berreskuratzeke erabiltzen diren sistemak oso garestiak dira, eta elektrizitatearen prezioak gora egitea eragiten dute. Aurrikuntza berriari esker, antza, ez da halakorik gertatuko. ■

CO₂-a berreskuratzeke gaur egun erabiltzen diren sistemak asko garestitzen dute elektrizitatea.

Web, CD-ROM eta paper formatuetan soluzioak alor guztietan

Ikerketa **Soluzioak** **Zerbitzuak**

Erremintak

Adur SOFTWARE PRODUCTIONS

Adur Software Productions, S. Koop. (ASP)
Industrialdea 1, 20160 Lasarte-Oria
Tel: 943.37.18.49
e-mail: adur@adur.com

INFORMAZIOAREN UNIBERTSOA

Denboraren makina

NAGORE IRAZUSTABARRENA

Benetako Cyrano

PARIS, 1897. Théâtre de la Renaissance delakoan Edmond Rostandek idatzitako *Cyrano de Bergerac* obra estreinatu zen. Antzezlanak Roxana lehengusina maitemindutako mosketari eta ezpatari sudur handiaren gorabeherak kontatzen ditu. Bere azken orduetan, komentu batean bizi den Roxanari bere sentimenduak adieraziko dizkio eta, gero, bere bertso satiriko ezagunen biktimen mendekuak heriotzara eramango du.

Savinien de Cyrano, benetako pertsona, 1619an jaio zen, Parisen; ez zen, beraz, gaskoia, Rostandek idatzi bezala. Bergerac-eko lurak bere aitak erosi zituen eta hortik datorkio izena. Dekadentea, erromantikoa, surrealista, ironikoa, frantziar kulturaren pertsonaia garrantzitsua izan zen. Esaterako, Molière garaikideak estimu handian zuen. Bi antzezlan, nobela bat eta hainbat bertso satiriko idatzi zituen. Probokazioak ere egin zuen ezagun: *Agripinaren heriotza* lanean arimaren hilezkortasuna ukatu zuen, eta horrek eliza katolikoa eskandalua ekarri zuen.

Berrikuntza zientifiko eta filosofikoetan interes handia zuen Savinienek. Ilargiaren eta eguzkiaren estatuak eta inperioak izenburuko lanean gizon baten bidaia fantastikoa kontatzen du. Bidaia kohete batean egiten du protagonista —aurreikuspen harrigarria, XVII.

mende—; lehenik Ilargira iritsiko da, eta gero Eguzkira. Selenitek, Cyranoren esanetan, lau hanka zituzten, eta baita oso arma praktikoak ere: animaliak ehizatzeaz gain, egosi egiten zituzten.

Biek, fikziozkoak eta benetakoak, izan zituzten satira, dueluak eta emakume-kontuak lagun. Badirudi sudurrraren tamaina izugarrian ere bat zetozela. Eta biak gizon independenteak izan ziren; garaiko idazleak aberatsen babespean egon ohi ziren, eta benetako Cyranok tarte labur batez baino ez zuen jaso mota horretako babesa. Cyrano literarioak ere pobre hiltzea erabaki zuen, eta azken unean Roxana lehengusinari bisita egitea erabaki zuen; lehengusina komentu batean sartua zen Arraseko gatazkan senarra galdu eta gero. Hura izan zen pertsonaia sudur handiaren zorigaitza: bizitza guztia lehengusinarekin maiteminduta egonda ere, bere bertsoak beste bati eman zizkion, hura Roxanarekin ezkon zedin. Fikzio hutsa? Baliteke. Baina 1655.eko uztailaren 28an Savinien de Cyrano istripu arraro baten ondorioz zendu zen. Hainbaten ustez, etsaiek hil zuten, Rostanden pertsonaia bezalaxe. Bere azken orduak Filles de la Croix komentuan eman zituen; bertako prioreak ez zuen Roxana izena, Cathérine baizik, baina Cyranoren lehengusina zen. Kasualitate hutsa? ■

Savinien de Cyrano de Bergerac idazlearen XVII. mendeko grabatua. Cyrano ezagunago egin zen, ordea, XIX. mendeko azken urteetan, Edmond Rostandek beraren bizitzan oinarritutako antzezlanaren idatzi zuenean.

ARRASTOAK

BARKAMENA eskatu die Australiako parlamentuak bertako aborigenei, lehenengoz. Kevin Rudd-en gobernu laboristak aborigenenganako politika goitik behera aldatzeko abiapuntutzat jo du barkamen-ekitaldia. 1915. eta 1969. urteen artean milaka eta milaka haur aborigen kendu zizkieten gurasoei, familia zurietan hezteko, eta barkamena Lapurtutako Belaunaldi hari eska-

Kevin Rudd, Australiako lehen ministroa.

tu diote bereziki. Baina eskaria sinbolikoa besterik ez dela diote aborigen askok. Buruzagi aborigenek 1.000 milioi dolar eskatu zizkieten gobernuari, iraganean egindako kalte guztiaren ordainetan, baina gobernuak ezezkoa eman die. Gainera, gobernuak Australiako hiritar guztiak ordezkatzeko omen ditu, baina biztanleen %30 barkamen eskatzearen aurka daude oraindik.

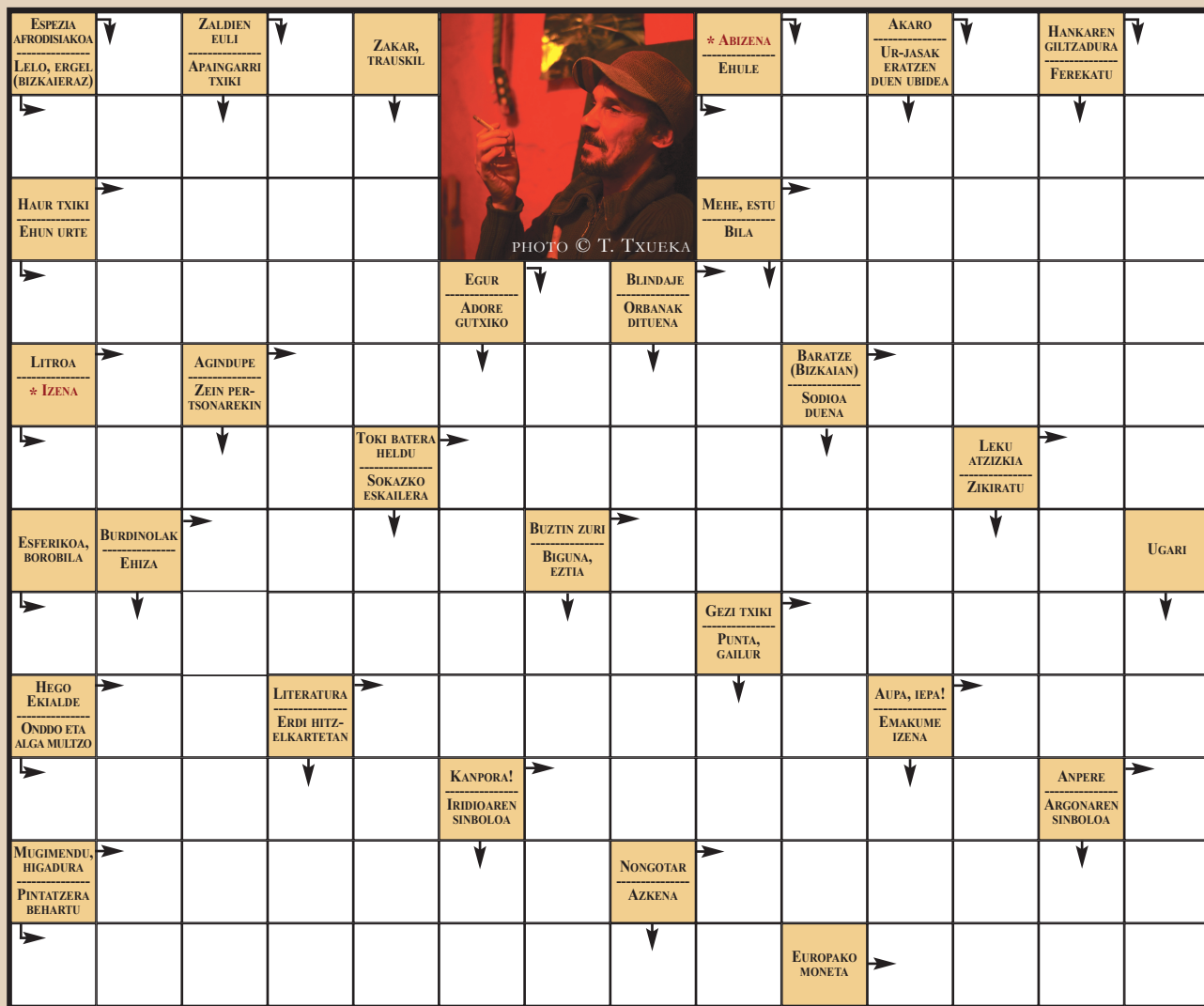

Denbora-pasak

ANA ZAMBRANO

erdiko kaiera

Hitz gezidunak

Soluzioa

Irakurle fin batek bidali dizkigu bi istorio hauek:

Garrasiak

- Aizu, zure emazteak garrasi asko egiten al du larrutan ari dela?
- Horixe egiten duela... Tabernatik entzuten dut!

Treanean

Senar-emazteak treanean. Halako batean, trena tunel luze-luzean sartu da. Tuneletik irten eta senarrak emazteari, ahopeka:

- Ai, laztana, tunela horren luzea zela jakin banu, maitasuna egingo nizukeen.
- Hara! Orduan, ez al zara zu izan?

B									
Z									
I									
A									
R									
G									
A									
L									
Z									
A									
O									
R									
D									
O									
E									
P									
P									
M									
A									
P									
A									
N									
E									
S									
E									
U									
L									
A									
B									
I									
H									
L									
I									
Z									
I									
N									
T									
I									
N									
P									

2008ko maiatzaren 11

ARGIA

39

Kike Amonarriren umorea

Juan Mari Olano

(1955, Gaintza). Gorostizu Haundi baserrian jaioa. Hamabi neba-arrebetatik azkena. Franco hil zen egunean, 20 urterekin, sartu zuten kartzelan lehen aldikoz, Tolosan. Zazpi aldiz espetxeratua, Segoviako kartzelan azkenekoz: “Hogei urterekin irudikatzen nuen bizitzatik gertu ibili naiz” esan digu. HBko Mahai Nazionaleko kide izana. Madrilen burutzen ari den AAMren aurkako epaiketan inputatuta dago beste 26 kiderekin batera.

MIKEL ASURMENDI

Argazkiak: Karlos Corbella

«ETAk ez dio herri honi marko demokratikoa osatzea ukatzen»

Hona Juan Mari Olanoren lehen hitzak: “Amnistiaren Aldeko Mugimenduak (AAM), tamalez, lan asko egin behar izan du azken 30 urteetan. Errepresioaren estrategiak ez du etenik izan herri honetan. Gu horren lekukoak gara, lekuko deseroso. Hor-tik dator gure kriminalizazioa”. 27 epaituek auzia sasi-epaiketatzat jo dute. Epaiketa hiru hilabete irautea espero arren, epaileek egutegi berria egin dute. Ekainaren 4an bukatzea aurreikusi da orain.

Casa de Campoko Entzutegi Nazionalan egiten ari da epaiketa. Berau nola planteatu duzuen gogoratzea nahi guke.

Epaitutako hogeita zazpi pertsonok –AAB, Senideak, Askatasuna eta Behatokiako kideak– aspaldiko eza-guna dugu Entzutegi Nazionala. Milaka epaiketetan ikusi ditugu bere dinamika eta funtzioa. Inputatuok gogoeta serioa egin dugu. Amnistiaren Aldeko Mugimendua sortu zenetik bi estatuen errepresioa salatu dugu: torturaren erabilpena, gerra zikina, eskubide zibilen eta politikoen bortxatze etengabea... Apartheid politikoa eta soziala jasan ditugu etengabe. Errepresio estrategiko honen enbor nagusia Entzutegi Nazionala da, frankismoaren TOParen oinordeko zuzena. AAMak egin duen lana autoritarismoaren aurka-

koa izan da. Erakunde herrikoi batek ezin du onartu Estatuak bere lan sozial eta politikoa fiskaliza ditzan.

Zein dira zuen aurkako karguak?

Hainbat dira: torturaren salaketa edo autodeterminazio eskubidea aldarrikatzea... Gaien ordena oso nahasia da. Epaileek aipatutako karguak kontestualizatzen hasi genuen epaiketa. Autoan inolako frogarik ez dela ikusi dugu. Teoria besterik ez dago. Inputatu zaizkigun “delituak” publikoak dira: Presoei eta senideei ongi etorriak, hitzaldiak, manifestazioen antolaketa, torturen salaketak. Badakite argudio-rik gabeko delituak direla eta “Dena ETA da teoria” delakoa asmatu dute.

Paradoxikoa dirudi.

Paradoxikoa da. Pertsona bat ETAKoa dela frogatu daiteke, baina zuri epaile batek konbikzio moralarekin esaten badizu “zu ETAKoa zara”, nola demostratzen duzu ez zarela? Ezinezkoa da. Tesitura horretan gaude.

Hiru hilabeterako epaiketa iragarri zen, baina ez duzuela parte hartuko esan duzue. Zein izan da Entzutegi Nazionalako epaileen jarrera?

Entzutegi Nazionalako epaileak funtzio zehatzak egiteko daude, lan soziala eta politikoa fiskalizatzeko eta Gobernuaren premiak betetzeko. Ez zuten gure jarrera holakoa izango zenik espero, ezta ezustean harrapatuko genituela ere. Guk oso argi geneukan ez ginela joango espektakulua ematera, argazkiak oparitzera. Urtetan aritu garen adorez eta seriotasunez azaldu gara, gaia oso serioa baita. Epaileak gu salatzaren hasi orduko, guk egin dugu salaketa fiskalari erantzutean, abokatuaren galderen erantzunen bitartez. Euskal Herrian 30 urtez izandako errepresioa salatu dugu, baita berbera bultzada politikoz egindakoa dela salatu ere.

Normaltasunez egin duzue? Euskaraz?

Bai, normaltasunez. 18/98ko auziaren ondoren, irudi desgaste indartsua jasan du Entzutegi Nazionalak, antza. Auzitegi demokratikoa dela erakusteko premia sentitu du nonbait.

“Kaptatu nindutenak Euskal Herriaren kontrako errepresioa erabili dutenak dira” esan zenuen lehen saioan. Sakondu ideia hori, mesedez.

ETak kaptatu gaituela dio tribunalarren tesiak: ETako militanteak garela, AAM instrumentalizatzen ari garela ETaren zerbitzura. Gure lan ildoak ETak egindakoak direla. Horri erantzunez, adibidez, torturaren aurkako ildoak –TATen sorrera– tortura eragin dutenak sortu zutela esan diogu tribunalarari. Alegia, barne ministro guztiek, errepresioa eragiten dutenak, eta ez beste inork. Gu, funtsean, errepresioak sortutako mugimendua gara.

Epaiketan “biktismoaren jarrera hartu duzuela” diotenei zer esango zenieke?

Horiek batzokietako mezuak dira. EAJko nahiz beste alderdi batzuetako

oinarri sozialak, isilean bada ere, gure jarrera miretsi egiten dute. Eta ez bakarrik orain tribunalarren aurrean dugun jarrera, urtetan izan duguna ere bai. Nik EAJko, EAKo nahiz kide sozialista askorekin harremana daukat, baina ez dut EAJko EBBrekin harremanik. Alegia, epaiketa honen balio politikoa eta gure duintasuna kuestiona ezina da. 30 urtetako lanaren ondoren gu ez goaz gure burua defendatzera, gu herri hau defendatzen aritu garen errepresaliatuak gara. Biktismoa egitera goazela esatea, hamar urteko zigorra eskatzen digutela, lotsagarria da.

Presoei disidentzia galarazi diezuela esaten dutenei, zer esan berri?

Eta nola egiten da hori? Jakin nahi nuke. Hori esaten dutenak jakingo dute nola egiten dugun! Esan dezatela! Hara, horiek Estatuaren tesiak argudiatzeko akusazioak dira, AAM kriminalizatzeko moduak. Ebrotik behera edozein diskurtso saldu daiteke guri buruz, ARGIAz edo Berriaz. Baina hemen inork ez ditu gauza horiek sinesten. Herritarrek, gurekin ados izan edo ez, ezagutzen gai-

“Argi geneukan ez ginela
Madrilera espektakulua
ematera joango. Urtetan aritu
garen adorez ari gara,
gaia oso serioa baita”

tuzte. Batzuetan kritikak jasotzen ditugu, bestetan oniritzia. Baina badakite zer garen: transparenteak gara eta egin duguna publikoa da. Ni zazpi aldiz harresiaren bestaldean egon naiz, eta zazpi aldiz ongi etorria egin didate herri honetan. Eta badakit nola funtzionatzen duen presoen kolektiboak [EPPK].

Nola bizi duzue EPPKren eta Txelis eta Pikabea presoen artean gertatua?

Guk ulertzen ditugu preso guztion jarrerak. Kartzela politika hain da gogorra! Hamasei preso hil dira kartzelan azken 30 urteetan, horietako batzuek beren buruaz beste egin dute, neurri handi batean errepresioaren eraginez. Kartzelak pertsona itozteraino eraman dezake. Jendeak horri ezin aurre egitea erabat ulargarria da. EPPKren espirtua nekatuta dagoenari adorea ematea eta elkarre-

kin ibilbidea egitea da. Batzuk desmaratu dira ez dutelako jadanik kolektiboaren ildoak konpartitzen, bide pertsonala edo bestelako hautua egin dute. Hautu pertsonalak dira. Kolektiboan boluntarioki sartzen da eta atera ere halaxe. Edozein kolektibotan jendea sartu eta ateratzen da. Ez dago besterik. Errespitu osoa dago. Joseba Arregi eta Emilio Guevara ez daude EAJn jada. EAJn krisia dago horregatik? Ez. Krisia bada, baina ez horregatik.

ETAren eta EPPKren arteko lotura dagoela diotenei, zer erantzun berri?

Duela hamabost urte, kolektiboko ia %90 ETako kideak ziren edo lotura izandakoak. Egun aldiz kolektiboko ehuneko handia ez da ETAKoa, erakunde sozialetakoak eta politikakoak dira: hedabideetakoak, gazte mugimendukoak... Kolektiboa inoiz baino anitzagoa da. Kolektiboak preso politikoei adostu dutena betetzea du helburu. Beren etorkizuna Euskal Herriaren etorkizunari lotuta dago, presoek ez dute beren irtenbide pertsonalaren aldeko hautu politikorik egiten. Batzuek bai. Agur eta zorte on.

Presoen isolamendua aipatu ohi da bestalde. Zu horrela egon zara azkene-koz. Konta iezaguzu esperientzia.

Gogorra izan da benetan. 1980ko urteetan Soriako espetxeko egoera gordinak ezagutu nituen. Adibidez, polizia, kapitaina sukaldeko kutxila eskutan hartuta “matarlos a todos” oihuka, sartu zen. Txikitu gintuzten. Egoera larriak bizi genituen, baina ez nuen isolamenduaren aro hau pasa. Auzitegitik Soto del Realera eraman ninduten Garzonen aginduz. Gero, ez dakit bere aginduz edo Rubalcabarena izan ote zen, Segoviara. Han ez dago preso politikorik, preso sozialekin ez dut harremanik ere izan. *Público* aldizkariak: “Olano está completamente aislado para evitar que contamine al resto de presos” idatzi zuen. Erabakia politikoa izan zen. Mina egin didate benetan. Kartzelan egunerokoari aurre egin beharrez ez nintzen bizi nuenaz konturatzen, hamar orduz irakurtzen eta idazten pasa nuen, atera nintzen arteko egunak. *Gara* eta *Berria* iritsi zitzaizkidan eta *El País* bertan erosten nuen. Telebistako informatiboak entzuten nituen. Informazioa banuen

"Isolamendua pertsona sakailatzekoa da. Tortura zuria. Nik sei hilabete pasa ditut, baina preso batzuk urtetan dauzkate isolatuta".

—baita lagunak eta familiaren bisitak ere— eta berau jaso ahala prozesatzen nuen. Baina bizi duzuna ez baduzu beste inorekin kontrastatzen, buruan usteldu egiten zaizu. Atera naizenean inoiz sentitu gabeko sentsazioa ezagutu dut, lurra hartzea kostatu zait. Isolamendua pertsona sakailatzekoa da. Tortura zuria. Nik sei hilabete pasa ditut, baina preso batzuk urtetan dauzkate isolatuta.

Hogeita hamar urte bete dira HB sortu zela. Zer ikuspegi duzu bere ibilbideaz?

Beharbada ni ez naiz pertsona egokiena honetaz hitz egiteko. Nire esperientziatik esan dezaket, trantsizioaren hasieran ahalegin serioa izan zela indar abertzaleen artean, Xibertako bilere-tan, oso inportanteak. Batzuek 1977ko ekainaren 15eko hauteskunde famatu haietan parte hartzeko hautua egin zuten, baita bidea sistemaren barruan egitea ere. Han planteatu zirenak minimoak ziren: amnistia eta autodeterminazioaren eskubidea onartzea. Batzuek muzin egin zioten. Ezker abertzaleak aldiz, haustura demokratikorik gabe herri honek ez zituela bere eskubideak berreskuratu iritzi zuen. Tamalez, gatazkak iraun du. Asmatu dugu. Nahiago erratu bagina. Egungo egoera ordukoaren ondorioa da. Artean, ezker abertzalea, milaka gizon eta emakumeren lana tarteko, asko arriskatuz, saiatu da herriak modu askean erabaki dezan, herri honi marko demokratikoa eskaintzen.

Anoetako proposamena Loiolan amaitu bide zen. Asko hitz egin da honetaz.

Bakoitzak interesatzen zaiona saltzen du. Ezker abertzalean ez dugu gure burua engainatzeko ohiturarik, ezta herria engainatzeko ere. Nik askotan hitz egin dut gaiaz prozesuan protagonista izan direnekin, Arnaldo Otegi eta Rufino Etxeberrierekin. 2006an, uda ondoko negoziazio saioan Euskal Herriaren definizioan hurbilpen bat lortu zen. Zazpi eskualdeek osatutako nazioaren definizioan eta erabakitzeko eskubidean hurbilpen handia izan zen. Alderdi sozialistak publikoki inoiz esan ez dituen gauzak esan zituen. Baikor izateko uneak bizi ziren. Adostutako elkarrizketa eredu gauzatu zen eta bertan aipatuak indar politiko bakoitzaren exekutibetan erratifikatzeko fasera iritsi ere bai. Nik, adierazpen ponposoak egiten badira, zazpi interpretazio izan ditza-ketenak, zazpiak egia balira bezala, horrek ez du ezertarako balio. Ezker abertzaleak testuari derrigorrezko eranskinak egin zizkion. Zehaztasunen ordua iritsi zenean, algodoiaren froga, PSOEek prozesua ez zuela hasieran aipatu zituen terminoetan gauzatuko agerian geratu zen.

Josu Jon Imazek "Baliteke Olanoren batasuna lidergoaz jabetu izana" esan zuen orriotan.

Inefable Imaz! Ez berak bakarrik. Tamalgarria da berak eta Urkulluk jokatu zuten rola, lotsagarria. PSOE-

ren bide laguntzaileak izan ziren. EAJk izua dio gatazkaren ondoko eszenatokiari, gatazka gaintuz gero ez dela boterean egongo dakielako. Kapaza da herri honi konponbidea ukatzeko botereko kuotak gorde-tzeagatik. Hori da Imazi —Urkullu eta bere ekipoa barne— leporatu behar zaiona, ez horrenbeste EAJ osoari. Bere oinarriak jakingo balu Imazek jokatu zuen rola, ez zen Harvarden irakasle izango, Afrikako ez dakit zein zulotan deportatuta legoke agian.

Zeinek bidalia?

EAJren oinarriek. Alegia, EAJko oinarriek egia ezagutu balute... Imazek lan izugarria egin baitzuen gertatzen ari zena alderdiko baseek ezagutu ez dezaten. Hura ezkutatu eta ezker abertzalearen jarrera desitxuratzeko gezurrak esan zituen.

1996an, ETAk Alternatiba Demokratikoaren bideoa eskaini zuenean antzeko egoera ezagutu genuen.

HBko ardurak nituen eta kartzelara eramanez ninduten horregatik. Proposamena politikoa zen. Ados egon edo ez, guk berau ezagutu zein konpromisoa hartu genuen. Alderdi politikoek gertatua isildu zuten ordea. Nik ez dut Batasunaren ardura izan harrezkero. Alegia, ez dakit zergatik Imazek esaten duen nitaz esaten duena. Edo bai, badakit oso ondo.

Esan orduan.

Denok dakigu Josu Jon Imaz nola iritsi zen EBBko lehendakaritzara, oso zikin jokaturia. Neguriko botereek behar zuten diskurtsoa zabaltzeko izendatua. Eta Urkullurena Imazen diskurtso politikoa bera da. Nahiago nuen Urkullu joan balitz, buru politikoa bera baita. Imazek Urkulluren sektoreak jarritako diskurtsoari jarri zion ahotsa. Guk EAJ eta Imaz-Urkulluren diskurtsoa banandu genituen EAJko diskurtsoetik, ezagutzen ditugun jeltzale pila ez zelako eta ez dagoelako ados. Prozesua ilusioz bizi izan zen sektorean, guk bezalaxe, ezker abertzaleak proposatutako marko demokratikoarekin bat datorrelako. Egoera nahasteko ikastolatako patioan esan daitekeena esan zuten ordea: “Zatiketa eurena da. Otegi ona da, Olano berriz erradikala”. Arnaldo Otegi eta Juan Mari Olanok asko eztabaidatu dute presondegiko patioetan, kalean eta bileretan. Beti bat etorri gara eta elkarlanari ekin diogu.

Arnaldo Otegi ikusteko aukera al duzu?

Ez. Guk ez dugu presoak bisitatzeko aukerarik, kutsatzeko beldurrez edo.

Nola dagoen ba al dakizu?

Arnaldo gizon indartsua da, ilusio handikoa. Kontziente da gertatzen ari denaz. Noski, kartzelan egotea badakigu zer den. Ikasten segitzen du, kirola egiten, dakidanez.

Prozesua bertan behera geratu zen eta ETAk Isaias Carrasco hil zuen. Zein da zure gogoeta edota sentipena?

Nire sentipenen iturburuak lehenagotik datoz. Hau da, herri honen gatazka gainditzeko eta bestelako eszenatokia eskaintzeko zinezko aukera eskaini

behar zaie herritarrei. Bakoitzak bere proiektu estrategikoa defendatu ahal izateko, herritarren erabakitze borondatean oinarrituta. Siglen gainerik herri honen gehiengoak bat egiten du proposamen horrekin. ETak su-etena eskainiz gatazka beste plano

“Inefable Imaz! Tamalgarria da berak eta Urkulluk jokatu**zuten rola, lotsagarria.****PSOEren bide laguntzaileak****izan ziren”**

batean jarri zuen: alde guztietako bortizkeria desagertu ondoren hitza mahai gainean jarri nahi izan zuen. Eta aukera hautsi zuten, eta kontzienteki egin ere. Gero “ETak apurtu du prozesua” esan zuten, baina ETA ez da herri honi marko demokratikoa osatzea ukatzen diona. ETArekin ados egon daiteke edo ez, ETArekin aurrean zilegia da edozein iritzia. Mahai gainean izan zen aukerarekin bat zetorren gehiengo, baina Espainiako Gobernuak eta PSOEak, EAJren laguntzaz, herriaren borondatea errespetatzeari uko egin zion. Hori da drama.

(...)

Eta heriotza ere mingarria eta drama da noski. Kasu guztietan da drama, nire etxean eta zurean. Eta are tristeagoa da ekidin daitezkeen dramak direlako. Isaias Carrascoren heriotzaren kasuan erantzukizuna ETArekin da, ETak hil baitu. Baina ez da soilik ETArekin. Imazek eta Urkulluk hartu zuten jarrreran ere erantzukizuna

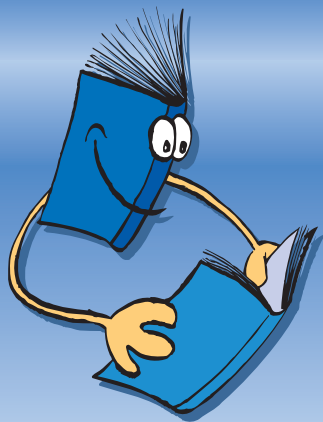
dago, eta PSOEko ordezkariak eta Zapateroren Gobernuak ere erantzukizuna dute, eta ezker abertzaleko militanteak ere bai. Ez dut ukatzen. Baina drama hau, zergatik dago gainditu daitekeen drama hau? Proposatzen digutena hau da, herri bezala, ez ezker abertzale bezala: edo asimilatzen zaituztegu Espainiaren proiektuan edo txikitu egingo zaituztegu. Hori da Espainiako sozialdemokraziatik herri honi eskaintzen zaion etorkizuna? Erantzukizunez jokatzeko tokatzen zaigu guztioi. Guk ere akatsak egingo genituen, alde guztietan akatsak daude, ez gara perfektuak. Baina etorkizunari ez diogu beldurrik. Lehenxago edo geroxago Loiolan utzitako orubera itzuli beharko dugu. Zergatik ez berehala?

Artean sufritzea tokatzen da, antza.

Eta ez da zergatik sufritu behar. Gobernuak darabilen mezua ezagutzen dugu. Ezker abertzalea demonizatzen dute, baina horrek ibilbide oso laburra dauka. Paradoxa irudituko zaizu beharbada, baina kontzientzia nago inork uste baino lehenago herri honek egoera hau irauliko duela. Ez ezker abertzaleak soilik. Aukera berriz ere sortuko da, galdu ezin izango dugun aukera. Guztioi. Aukera hori baliatzeko prest dago ezker abertzale osoa, ziurtatu dezaket. Baina ezker abertzalea ez dago prest 30 urtetako borrokaren ondoren, espainiarrek eta frantsesek herri bezala asimilatua izateko. Herri honi hitz ematea da gako. ■

www.argia.com

helbidean bideoa eta elkarriketaren bertsio luzea.

HERNANI

Maiatzaren 2tik 11ra.

- Euskal eta erdal nobedadeak
- Euskal musika
- %10eko beherapena

EUSKADIKO LIBURU GANBARA

Bizi irakurriz!

Aldizkari gaztea zientzia astintzeko

Euskal Herriko Unibertsitateak bultzatu ditu *Irrika* aldizkaria eta *irrika.net* webgunea. Erronka bikoitza izango du: gazteak irakurketara hurbiltzea, eta zientziaz, jakintzaz oro har, irakurtzera ohitzea.

ONINTZA IRURETA
Argazkia: Karlos Corbella

GAZTEAK ERAKARRI NAHI DITU Euskal Herriko Unibertsitateak, zientziara, jakintzara. Badu ZIO (Zientzia Irakurle Orentzat) bildumaren ardura lehendik ere unibertsitate horrek. Asmoa edozein irakurle, edozein adinetakoa, zientzia, edo hobeto esanda, orokorrean jakintzara gerturaztea da. Intentzio horrekin argitaratu dituzte hainbat liburu ZIO bilduman.

Irakurle gaztetxoentzat ordea, beraiazko produktua plazaratzea zuten

gogoan. 14 eta 18 urte artekoentzat, alegia, Derrigorrezko Bigarren Hezkuntzako azken bi urteotako ikasleentzat eta Batxilergoko ikasleentzat prestatu dituzte *Irrika* aldizkaria eta *irrika.net* webgunea. EHU da sustatzaile eta papereko lanaren zein sarekoaren ekoizpenaren ardura hartu duena Elhuyar Fundazioa. Badute eskarmentua Elhuyar Fundaziokoek bai jakintzaren alorra lantzen —*Elhuyar* aldizkaria, esate baterako— eta baita gaztetxoekin ere —gaztetxoentzako zientzia dibulgaziorako *Zer nola* izeneko internet ataria dute—. Erronka ez da nolanahikoa, gazteak paperera eta irakurtzera erakarri behar baitira. Horregatik, Aitziber Lasa *Irrika* aldizkariako zuzendariak esan digunez, eduki laburrak eta probokatzailak lantzeraz gero dute.

Zientzialariak lurtarrak dira

Aldizkariako edukiak, batetik, kolaboratzaileek landuko dituzte eta bestetik, Elhuyar Fundazioko kazetari eta zientzialariak. Kolaboratzaile gisa, lehenengo zenbakian Xabier Murelagak, Agurtzane Ormatzak eta Arantxa Txintxurretak hartu dute parte. Gainerakoan, edukiak kazetariak eta

zientzialariak idatzi dituzte eta Lasak zehaztu digunez, erredakzio taldeko gehienak zientzialariak dira, alegia, biologoak, geologoak, ingeniariak, elikagaien alorreko adituak, al baitariak...

Zati txikiz, eduki laburrez osatutako puzzlea da *Irrika*, atal asko ditu eta horietako bakoitzak du helbururen bat. Dena dela, gai orokor bat hartu dute jorratzeko lehenengo zenbaki honetarako: burmuina. Ataletan entresaka egiten hasita bata *Serendipity* da. Orrialde horretan, zientzialariak zerbaiten bila ibili eta ustekabeen bestelako zerbait are interesgarriagoa aurkitu duteneko adibideak kontatuko dituzte. *Oro ez da urre* atalean berriz, zientzialariaren alde humanoa azaltzen saiatuko dira, beraiei buruzko pasadizoak, bitxikeriak edo zurrumurruak jasoz.

Euskal Autonomia
Erkidegoan, DBHko azken
bi urteotako eta
Batxilergoko ikasle guztiek
jasoko dute *Irrika* ale bana,
63.000 guztira

laia
sagardotegia

arkolla auzoa 33 • Hondarribia
Tel.: 943 646 309
info@laiaerretegia.com

www.laiaerretegia.com

Irrika aldizkariko erredakzio batzordea. Ezkerretik eskuinera aurrean: Lorea Arakistain, Aitziber Lasa (zuzendaria), Danel Solabarrieta eta Maria Gil. Atzean: Lucía Álvarez, Ana Galarra (erredakzioburua, Eider Carton eta Irati Kortabitarte.

irrika.net

Hilabete baino gehiago da www.irrika.net webgunea sarean dagoela. Aldizkariko eduki guztiak hor dira, den-dena euskaraz, gaztelaniaz eta ingelesez eta pdf formatuan eskuratzeko moduan. Aldizkari-koaz gain ordea, eduki berriak doaz gehitzen. Albisteak, jakingariak, agenda... eskura jarri eta gazteek elkartruckerako txoko bezala erabil dezaten nahi dute atariaren ardura duten Elhuyar Fundaziokoek.

Gazteak zirikatzeke asmoz dagoeneko bideo lehiaketa antolatu dute, *Argi ibili eta burua erabili* izenburupean. Maiatzaren 31 baino lehen entregatu beharko dituzte gazteek bideoak eta sari-dunak ordenagailu ultraeramangarria lortuko du.

Era honetako edukiekin gazteei zientzialariak gertukoago egitea lortu nahi da. Hau da, gazteek ez dezatela uste zientzialariak beste planeta

batekoak direnik, baizik eta jende arrunta direla, haiek ere hanka sartzen dutela, batzuetan aurkikuntzak ezustean egiten dituztela... Aitziber Lasa *Irrikako* zuzendariak dioen moduan, gazteak ere zientzialari izan daitezkeela.

Beste ataletako bat *Abroad* da eta kanpora ikastera joaten diren ikasleen berri ematen da bertan. *Zertan bertan* atalean Euskal Herrian egindako proiektuak, aurkikuntzak edo ikerketek dute tokia. *Fokua* izena du beste atal bitxi batek. Betiko txoko edo gauzei beste begi batzuekin begiratzea da atal horren asmoa. Lehenengo zenbaki honetan, adibidez, Bilbo geologikoa aurkeztu digute. Xabier Murelaga geologoak Bilboko Moyua enparantzako fosilak erakutsi ditu, besteak beste.

66.000 ale banatzeko

Euskal Autonomia Erkidegoan, Derrigorrezko Bigarren Hezkuntzako azken bi urteotako eta Batxilergoko ikasle guztiek jasoko dute

Irrika ale bana, 63.000 ale guztira. Eusko Jaurlaritzako Hezkuntza Saila arduratuko da banaketaz. Ez dute aitzakiarik izango gazteek, eskura eta doan jasoko dute, oraingoz urtean hirutan. Aldizkariaren ehuneko 80a euskaraz dago eta gainerakoa gaztelaniaz eta ingelesez. Agerkariaren diseinua eragin.com enpresak egin du. *Irrikako* zuzendari Lasak azaldu digunez, estetika infantiletik zein konbentzionaletik urrundu nahi izan dute eta gustura geratu dira eragin.com enpresak eskainitako emaitzarekin.

Azken hitza gazteena da, noski. Laster jakingo dute produktuaren egileek zein sustatzaileek irakurleari nolako irrika sortu dion. ■

Babeslea: Bergarako Udala

Begarako Udala

Begarako Udala, euskarazko komunikabideen alde

TALAIAN

Isilpeko datu fiskalak pribatuen esku

Lantik, Bizkaiko Ogasun departamentuaren menpeko enpresa publikoa, orain arte egiten zituen lanak azpi-kontratatzan hasi da. Lan horiek joan den astelehenean abiatutako 2007ko errenta aitortpenaren ingurukoak dira. Ondorioz, sozietate anonimo bat, inolako kontrol publikorik gabea, arduratuko da telefonoz informatzeaz eta aitortpenak grabatu eta eskaneatzeaz. Horretarako, enpresa pribatuak sarbidea izango du Ogasuneko datuetara, hau da, Bizkaiko zergadunen informazioa biltzen duen datu-basera. Duela gutxi arte lan horiek Ogasuneko langileek burutzen zituzten, gero Lantik enpresak egin zituen epealdi baterako langile prekarioen bidez. Orain, Bizkaiko Foru Aldundiak pauso berri bat eman du eta zergadun guztien isilpeko informazioa enpresa pribatu baten esku utzi du. Ez da lehen kasua, hiri katastroarekin eta ekintza sozialekin lotutako gaiak ere enpresa pribatuek kudeatzen baitituzte.

Gauzak foru erakunde horretako LAB sindikatuak salatu bezalakoak badira, oso kontu larria da. Eta ahal-dun nagusiak azaldu beharko luke. Izan ere, zergadunen isilpeko informazioa enpresa pribatu baten esku utzi da eta inork ez daki zertarako erabil litezkeen datu horiek. Nork eta nola kontrolatzen du hori guztia? Gainera, enpresa horiek denboraldi baterako langileak kontratatzen dituzte, prekarietate egoeran. Eta hori gobernu alderdi politikoak zerbitzu publikoak pribatizatzeko duen politikaren ondorio da. Diru publikoarekin ez da jolasten. Ez dezatela gure diruarekin lana are prekarioago bihurtu.

Juan Mari Arregi

Henrike Knörr hil da

APIRILAREN 30EAN hil zen Henrike Knörr (Tarragona, 1947) euskaltzain osoa eta filologoa minbiziak jota. Tarragonan jaio arren zazpi urtez geroztik Gasteizen bizi izan zen. Euskaltzaindiako Iker sailburua zen eta Euskal Herriko Unibertsitateko Euskal Filologiako katedraduna 1995az geroztik.

“Euskara 21” ekimena abian da

EUSKO JAURLARTZAKO Hizkuntza Politikarako Sailburuordetzak bultzatutako Euskararen Aholku Batzordeak jarri du abian *Euskara 21* ekimena. 40 lagunek osatutako taldearen helburua XXI. mende hasierako hizkuntza politikaren oinarriak finkatzea da. Taldearen funtzionamendua errazte aldera zazpi laguneko batzorde iraunkorra osatu dute. Eki-men horren berri izateko webgunea (www.euskadi.net/euskara21) jarri du abian HPSk. Webgunean oinarritzko txostena dago, gogoetan parte hartu ahal izateko bloga eta gogoetaren inguruko berriak segitzeko modua. Oinarritzko txostenaren egileak dira honakoak: Patxi Baztarrika eta Erramun Osa (Hizkuntza Politikarako sailburuordetza), Aurelia Arkotxa, Lore Erriondo, Alberto Lopez Basaguren, Eneko Oregi eta Pello Salaburu.

BAHEA

Txerra Rodriguezek Garaigoikoa blogean esanak:

“Berrian Aitzol Altuna soziolinguista handiak esan zuen euskarak gaelikoak baino etorkizun txarragoa duela. No eta to. Iragarle eta soziolinguista den Aitzol ‘historialaria’k hori dino, zergatik eta gaelikoak euskarak baino indar politiko gehiago ei duelako?

Familia transmisioa, kale erabilera, komunikabideetan presentzia, ... eta horren moduko adierazle soziolinguistikoez ez dute deus ere balio, boterea da gakoa.

Tumatxa hi, luzitu haiz. Ez bizitasun etnolinguistikoa, ez ostiarik. Irlandarrak ondo doaz eta gu konturatu ez. No eta to, osteria ere”.

Txapela
buruan
ta ibili munduan

Narrika, 18. Donostia
telf. 943428299 www.txapelaburuan.com

Etikaren diskurtso hanka motzak

EAJ ETA PSE-K bultzatutako mozio *etikoek* aurrera jarraitzen dute, baina dagoeneko ezer ez da zitekeena izango, areago Ino Galparsoro Arrasateko alkatearen espetxeratzearen ondoren. Etika, joko politiko eta boterearen nahasketa dosi handia zuen jeltzale eta sozialistek udalletxeetan jarritako ekimenak eta oraingoz bideragarritasun eskasa dutela ikusi da. PSE-ko buruzagiek ahaleginak eta bi egin ditzakete botere banaketaren diskurtsoa gizarteratzeko, baina beren boto emailen artean ere ez da sinesgarria. Denok dakigu zergatik espetxeratu duten Galparsoro eta horrek, berriz ere urratzen du zuzenbide

estatua. Bi akats larri dira hor, bata eskubide urraketa bera; bestea, jakinik hala dela, ezker abertzalea zokoratzeko estrategiaren barruan urraketa onartzea.

ETIKAREN DISKURTSOA era berdintsuan maneiatu du Mugarik Gabeko Kazetarien elkarteak Euskal Herrian kazetariak bizi dituzten mehatxu eta arriskuak direla eta atera berri duen txostenean. Europako Batasuneko herrialdeen egoera deskribatzen du, eta Euskal Herrikoaz aritzean, ETAk mehatxatu eta erasotutako hainbat kazetarien testigantza jaso du. Alde horretatik, halako erakunde bati dagokiona

egin du, logikoa. Estatuaren errepresioa sufritu duen kazetari eta medioen errealitatea ezkutatu egin du, ordea, eta edozein erakundek halakorik egitea desegokia bada ere, are larriagoa da errealitatearen ezkutatze hori kazetariak egindakoa bada. *Egin, Egin Irratia, Ardi Beltza* eta *Egunkaria*-ren itxierak, edo preso diren Javier Salutregi eta Teresa Toda edota *Egunkaria* auziko kazetarien errealitatea jasotzen ez duen txostena hanka motza da erabat. Larriagoa ere egin du, ordea, elkarte honek, kazetari batzuek ETaren aldetik jaso ditzaketen mehatxuen errudun egiten baititu *Gara* eta *Berria*-ko kazetariak.

ATALAIA JATETXEA

Aritz Ondo, 69 • 20305 Irun
Tel: 943 635518 • Faxe: 943 638718
e-posta: info@hotelatalaia.com
web orria: www.hotelatalaia.com

Net Hurbil

PELLO ZUBIRIA

Txagostarrek etxera nahi dute baina han kaserna dago

Londresko auzitegiek azkenean erabaki dute 1965 arte britainiarren kolonia izandako Txagos artxipelagoko biztanleek etxera itzultzeko eskubidea daukatela. Egunen batean lortzen badute herriratzea, umetan kopra palmondoz betetako uhartea militarrez, hormigoiz eta atzerritarrez beteta aurkituko dute.

TXAGOS ARTXIPELAGOA Ozeano Indikoaren erdian dago galduta. Mapan aurkitzekotan, ipini atzamarra Indian beheko erpinean eta hortik 1.000 milia edo 1.600 kilometro jo hegoalde-ra. Edo jarri Afrikan Kenyako kostaldean eta hortik ekialdera zuzen 3.000 kilometroz nabigatu. Itsaso zabalaren erdian barreiatuta dauden 55 uharte txikik osatzen dute Txagos artxipelagoa. Hiru uhartetan baizik ez dira bizi izan gizakiak, eta horietan Diego García da irla nagusia.

XVI. mendean Vasco de Gama portugaldarrak aurkitu zituen lurrok, ordura arte gizakiek ukitu gabeak. Beranduago frantsesek berenganatu zituzten, Maurizio izeneko koloniaren barruan ipiniz. Gero 1810ean Britainia Handiak kendu zizkien frantsesei, eta orduan hasi zen Diego García, Solomon Island eta Pero Banho uharten benetako kolonizazioa, ordura arte esklabo bakan batzuk ez zituzten-eta ekarriak. Gaurko txagostarrak Madagaskar, Mozanbike, Maurizio eta India hegoaldeetik iritsitako nekazarien askazikoak dira.

150 urteren buruan txagostarrak 3.000 izatera iritsi ziren, eta arrantzan aritzeaz gain nagusiki kopra zen haien bizimoduaren funtsa, oliotarako esportatzen zuten kokoa. Baina 1971n Txagosetako jende guztiak kanporatu egin zituzten britainiarrek, bertan amerikarrak eraiki zezaten Ozeano Indikoan

daukaten base handia. Txagostarrek ekin zioten etxera itzultzeko eskubidea auzitegiaren aldarrikatzeko kalbariobide luzeari eta mila gorabeheraren ondoren apiril honetan eman die arrazoi Londresko Lorden Ganbarak.

Garaipen hau baino lehen, 2006ko martxoan, zienta bat txagostar inguruk izan zuen sorteria bisitatzeko aukera. Orduan *Minority Rights Group* buletinak eta *The Guardian* egunkari ingelesak eman zuten albisteak. 2000.ean irabazi zuten lehenbizikoz osteria herriratzeko eskubidea, baina Londresko gobernuak apelazio berriak asmatzen zituen. Hala ere, ehun txagostarrak egun bete pasa ahal izan zuten Diego García uhartean, birrindutako etxe eta soroak ikusi, artasoen hilobiak ikusi eta penatuta itzultzeko Maurizioara.

Bidaia-eriotako askok umetan utzitako uharte txikian deus gutxi zegoen zutik lehen zegoenetik. AEBetako armadak Diego García daukan base erraldoiak aldatu du dena, aireportuaren pista, eraikin berri, militar eta hauen zerbitzuko ari diren 3.000 langile kanpotarrek.

Diego Garcíaaren argazkiak erraz aurki daitezke, baina Londresko gobernuak antza ez zuen nahi herriarrek bertatik bertara hura ikuskatzerik. Txagostarrak joan ez zitezten, aitzakiarik harrigarrienak erabili zituen Tony Blairren gobernuak. 2000.ean, turistentzako leku arriskutsua zela, eltxo arrisku-

tsu asko zegoelako. 2004an berriz oso gutxitan erabili izan den kolonialismo garaiko lege bitxi bat usatu zuen, epailearen erabakiaren gainetik gobernuari erabakitze baimena ematen ziona.

Azkenik nola edo hala egin zuten herrimenez betetako txangoa, eta lehen urrats hura orain osatu da legez bederen asaba zaharren etxera itzultzeko eskubidea aitortu zaienean.

Bahitu ondoren britainiar nonbratu

2006ko txango labur haren osteko kronika *The Guardian* eta *Le Monde* egunkarientzako Sarah Tisseyre-k egin zuen. Maurizioko Port Louis hiri inguruko txabolategi batean bizi den Lisette Talate amonarekin mintzatu zen, adibidez. Honek gogoan ditu 1971ko gertakizunak: "Egun batetik bestera gizon bat azaldu zen esanez Diego saldu zutela eta guk alde egin beharra geneukala". Baina beren herio zigorra 1961ean sinatu zuten ingelesek.

Gerra Hotza beroenean zegoen. Sobietarrek Ozeano Indikoan indar hartuko zuten beldurra zegoen, eta Washingtonek eta Londresek tratua egin zuten: britainiarrek lurra jarriko zuten base militar handi bat egiteko eta ordainetan amerikanoek Polaris misilak prezio berezian salduko zizkieten.

Laster, 1965ean, Maurizio uharteei independentzia eman zieten ingelesek, baina Txagos metropoliaren zuzeneko

Goiko argazkietan, batek erakusten du Txagos uharteetako batean abandonatutako etxea eta Interneten Web Design Cap Town sinatzen duen batek ipini du, paraje hartara egindako itsasaldi bateko orogarrien artean. Bestean Diego García AEBetako armadak daukan base militarra ikusten da, uhartearen zati handi bat betetzen duena. Lerroon ondoan txagostar erbesteratu bat etxera itzultzeko eskubidearen aldeko protestan.

agintepean geratu zen. Amerikanoekin hurrengo urtean sinatu zuten tratua, Diego García 50 urterako alokatuz, 20 gehiagoko epe gehigarriaz.

Bertako biztanleek deus ez zekiten eta kopratan segitzen zuten lanean, ehun urte lehenago bezalatsu. Ingelesak nazioartean propaganda kanpaina hasi zuten, txagostarrak urtero uzta garaian ekartzen zituzten langile moduan aurkeztuz. Diplomazia britainiarra ondoko urteetan saiatu zen Txagos Nazio Batuen Erakundearen agendatik kanpo edukitzen.

Herritar asko oharkabean kanporatu zituzten. Gaur txagostarren liderraren Olivier Bancoult-ek, adibidez, zortzi urte zituen 1968an bere familiarekin Mauriziora joan zenean medikuntara, bere arreba gaixo zegoelako. Ez

zieten itzultzen utzi. “Arreba bi hilabeteren buruan hil zen eta Pero Banhosera bueltatu nahi genuela esandakoa, ezinezkoa zela erantzun ziguten”.

Beste asko era berdintsuan aurkitu ziren etxeratu ezinik, Seychelleetara edo Mauriziora edozein enkargu edo ospakizunetara joandakoa. Alde egin ez zuten gainerako txagostarrak, 1971tik 1973a bitartean kanporatu zituzten.

Diego García base militarrean amerikarrek milioika dolar asko gastatu dituzte. Esan daiteke gaur Diego García yankien itsasontzi erraldoi bat dela. Bertatik antolatu dira 1991ko Golkoko Lehen Gerrako bonbaketetarako hegaldiak, berdin 2001etik aurrera Afganistan eraso zutenak, eta geroago Irakeko konkistan erabilitako asko.

Hiru mila langile zibil ari dira gaur base horretan, gehienak Mauriziotik eta Filipinetatik ekarritakoak. Bitartean, txagostar gehienak Maurizioko txabolategi txiroenetan bizi dira, talde batzuk Seychelleetan eta banaka batzuk Londresen. Maurizion daudenetako asko analfabetoak dira, langabezian daude ezin egokiturik bizileku berrira. “Hemen gure haurrak –esan dio Lisette Talatek kazetariari– drogarekin eta kriminalitatearekin nahastu dira. Ikusi 37 urteko nire seme hori, langabeziagatik edanari eman dio”.

Londresen azken aldian txagostarrei britainiar nazionalitatea eskaini die. 2000.etik gaurdaino milako batek onartu dute pasaporte britainiarra, 8.000 herritarrek osatzen duten taldeak. Tartean Bancoult liderrak. Aldiz, beste batzuk irtenbide horren kontra daude. Port Louisen diharduen Txagostarren Ongizatearen aldeko Komiteak adibidez uste du naziotasun britainiarra onartzeak historiari uko egitea dakarrela. “Txagostarrak Maurizioko herritar dira, eta etxera itzuli nahi badute Maurizioko gobernuari laga behar diote bere subiranotasuna berreskuratzeko negoziatzin”.

1980tik Mauriziok Txagos artxipelagoa bere zati dela aldarrikatzen du NBEan. Eta amerikarren base militarra? Dagoeneko inor ez da ausartzen Diego García itxuraldatu duen obra erraldoia bertan behera uzteko eskatzen. Herritarrek militarren ondoan bizi daitezkeela diote, eta behar izanez gero haientzako lan egin ere bai. ■

www.argia.com/nethurbil.php
helbidean, gai honi buruzko informazio
gehiago eta Interneteko loturak.

K A L I T A T E A

**Produkturik
onenak,
Zinkunegi Optikan**

Aukerarik
zabalena
betaurreko graduatu,
ukipen-lente,
audiofono eta
eguzkitako
betaurrekoetan.

**ZINKUNEGI
OPTIKA**

Hernani kalea - 20004 DONOSTIA
e-posta: zinkunegi@euskalnet.net
TEL.: 943 420 624

Iñaki Antiguiedad

Tuneleko argiaren ajeak

Gogoeta dut hau, laburra baina ez arina. Marko Demokratikoaren proposamena tarteko helmuga egokia hartzen duen ezkerreko subiranista batek etxe barrurako egina, ezkerrek gaur eta hemen izan behar duenaren gainekoa bazter utzita oraingoan.

Tuneletik tunelera goaz subiranistok, hori bai, garaipenera-edo garamatzen bidetik. Horrela ikusten dut nik behintzat, tunelak eskaintzen duen argiaz, askotan garaipenaren atarian garela entzun arren. Zikloz ziklo gauzak ikusteko eta ulertzeko talaiak diferenteak izatearen ondorio, seguruenik. Jakin badakit gurea bezalako prozesu subiranista berez dela konplexua, baina horrexegatik nik bide-orria, bere funtsean argia, behar dut buruan izan, unean une bide-orriaren zein lekutan nagoen argigarri. Jakina, ezkerreko subiranisten bide orriaz ari naiz, ez beste batzuenaz; eta, jakina ere, helburuaz eta helbideez ari naiz, are gehiago, azken huez batez ere.

Gaur gaurkoz bide-orri horren faltan nago ni. Independentista independentea, kasik. Nire ustez prozesu subiranista batek bi zutabe behar ditu ezinbesteko: burujabetza ukatzen duten oztopo estrukturalak gaingiditzekoa, proiektu politiko guztiek gauzatzeko modua izan dezaten, bata; eta bestea, prozesu horren aldeko gehiengo sozial zabala, gauzatzearen berme modura. Eta biak uztarri berean. Are gehiago, aipatu bigarrena prozesurako funtsezkoa izanda ere, are funtsezkoagoa zaigu lehenengoa bera lortzeko. Baina agiriak gogoan, erakunde armatuak bestelakorik uste duela begitantzen zait, gehiengo sozialarena gero-ko beste fase baterako utzita oztopo estrukturalak gaingiditza berari dagokiolakoan, bere modura egoki ere.

Estrategiaz estrategia ping-pong partiduko ikusle ikusten dut nire burua, errepresioa-ekintza-errepresioa gurpil antze-

INIGO AZKONA

ko kate zaharberrituan. Are gehiago, noren bide-orritako zein lekutan nagoen jakitera iritsi gabe. Nazio eraikuntzan garela dudarik ez dut, ekimenak ekimen, baina nire iritzian gure eraikuntza mantsoago doa kontrakoen ezarpena baino, azken finean horiek ez dute bide-orrien beharrik, iraganaren inertzia nahikoa dute eta; baina subiranistok ezin inertziak bultzatuta aritu, iraganari uko egin gabe geroaren orainak bestelako helbideak behar dituelako. Horizontala bertikala baino, kontudentzia zibila militarra baino, borroketan eraginkortasuna auto-satisfazioa baino, eraikuntza erresistentzia baino... Balizko bide-orriaz ari naiz.

Traba nagusi bi ikusten ditut ezkerreko subiranisten mugimendu eraginkorra ganoraz gorpuzteko; eta ez doaz ordenan. Batetik, batzuek biolentzia politikoa ulertu eta honen eragin politikoa baloratzeko orduan erakunde armatuaren jarrerarekiko duten larregizko atxikimendua. Bestetik, beste batzuek gaingiditza eskatzen duten marko juridiko-politikoak eskaintzen dituen aukera instituzional eskasekiko duten gehiegizko atxikimendua. Traba diren oztopo biak gaingiditu gabe eta helbideen gaineko gogoeta berriturik gabe zaila ikusten dut nik burujabetzaren aldeko ezkerreko mugimendu sozio-politiko zabal eta eraginkorrari muina eta gorputza ematea. Eta betaurrekoak ipinita ez dut hori konponduko, badakit.

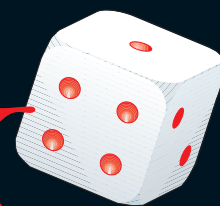
Zeharreko lan-eremuak zabaldu behar dira gaurko markoa zinez gaingiditu nahi dugun ezkerrekoen artean, helburuaz eta, batez ere, konfrontazio politikorako helbideez adostasun sendo baten inguruan, beto guztiak baztertuta, iraganetik datozen batzuenak eta besteenak barne. Guretzako bide-orri eraginkorra behar dugu, orain artean ezina izan dena ahalbide bihurtzeko. Konfrontazioa ulertzeko bestelako bideak. ■

Nazio eraikuntzan garela dudarik ez dut,
ekimenak ekimen, baina nire iritzian
gure eraikuntza mantsoago doa kontrakoen
ezarpena baino, azken finean horiek ez
dute bide-orrien beharrik, iraganaren
inertzia nahikoa dute eta

ASTE HONETAKO

zozketa

Karelean

"56. gelatik"

4 CD opari

Soraluze, GIPUZKOA

www.hotsak.com

1

aiko maiko

3 kamiseta

Karmelo Labaka, 4
Hernani GIPUZKOA

www.aiko-maiko.com

2

Urruti Sport

Bi lekuko parapentean
hegaldia, bi lagunentzat

J.M. Soroa, 20
Donostia GIPUZKOA

www.urruti.com

3

Atxaspi Hotela

Asteburu pasa
bi lagunentzat

Bittiria kalea, 24
Lesaka, NAFARROA

www.atxaspi.com

4

Ziztadak

2 mahai jolas opari

www.argia.com/denda

5

AURREKO ASTEKO IRABAZLEAK

CHILLIDA - LEKU MUSEOA

- Teresa Alonso Herreros (Gasteiz)
- M. Jesus Barrenetxea Azkunaga (Galdakao)

ONDARRE LANDETxea

- Kandido Agirrezabaltegi Kortabarria (Deba)

LAIA ERRETEGIA

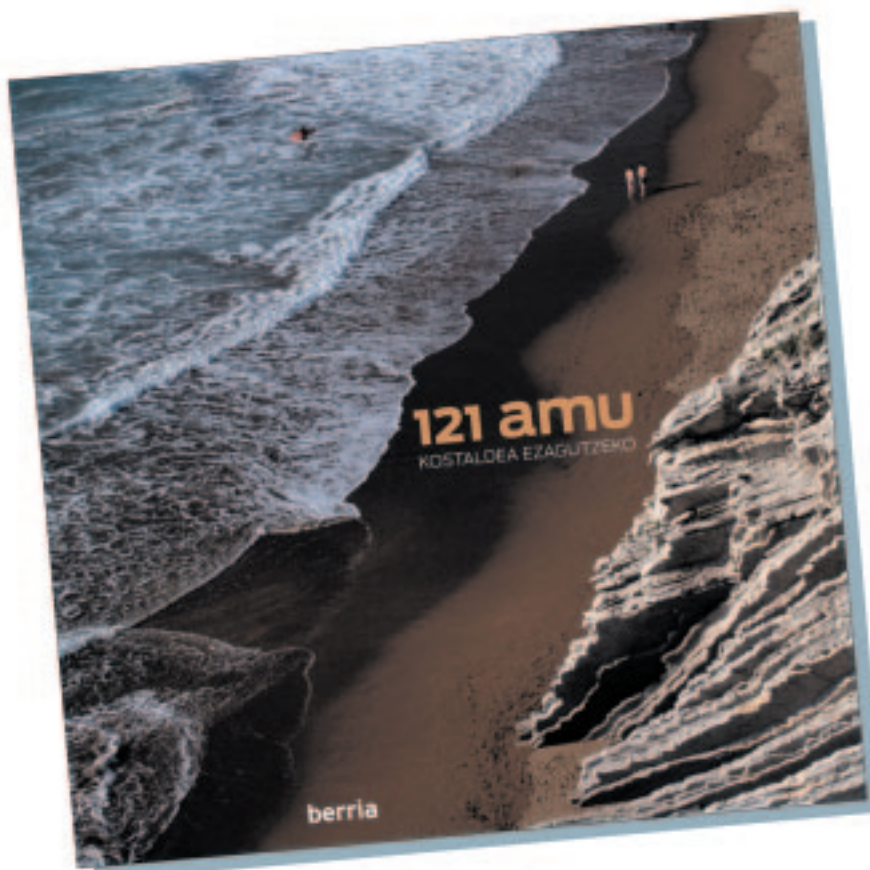
- Javier Arabolaza Manterola (Irun)

MIRANDAOLAKO BURDINOLA

- Andoni Sarriegi Eskisabel (Beasain)
- Joxe Anjel Goñi Garin (Hernani)
- Joxin Iturriotz Ostolaza (Azpeitia)

MOKOGORRI ETA NAIROBITARRA

- Jone Illarregi Etxabe (Donostia)
- Gotzon Aleman AEK Euskaltegia (Donostia)

'121 amu KOSTALDEA EZAGUTZEKO' liburua

Euskal Herriko

hondartzak, kalak, itsaslabarrak, uharteak,
begiralekuak, ibilbideak, naturgune
babestuak eta beste.

Euskal kostaldea ezagutzeko 121 amu jami ditzizugu liburu honetan. Aturrik
Muskizeraingo dagoen 255 kilometro inguruko kosta lerroan denetarik aurkituko duzu.

Gidan, euskal kostaldean bidaiatzen zara gari bat abiatzeko informazio oinarrikoena topatuko
duzu, etxetik kilometro gutxira ditzuzun hamaka bazter eder ezagutzeko ibilbideak.

Nola eskuratu liburua?

- 1.- **ZURE KARTILLA ESKURATU**
Maiatzaren 10ean, larunbata, BERRIArekin.
- 2.- **Kupoiak itsatsi**
Maiatzaren 10etik aurrera, egunero kupoiak
argitaratuko dira BERRIAN, guztira 5.
- 3.- Kartilla osatutakoan, kioskora eraman eta handik
aste eta erdira, kiosko berean izango duzu liburua,
3,40 €-ren truke jasotzeko.

Ipar Euskal Herriko irakurleek ez duzue kartilla bete behariko,
balzik eta zuzenean deitu behariko duzue Harpidetza telefonora:
(0034) 943-30 43 45.

Maiatzak 10, larunbata
kartilla eta 1. kupoa
berriarekin

HARPIDOENENTZAKO OHARRA:

Nahikoa izango duzue **943 30 43 45**
telefonora deitzea edo **www.berria.info**
helbide elektronikoan izena ematea,
eta 3,4 euroren truke etxean jasoko duzue liburua.